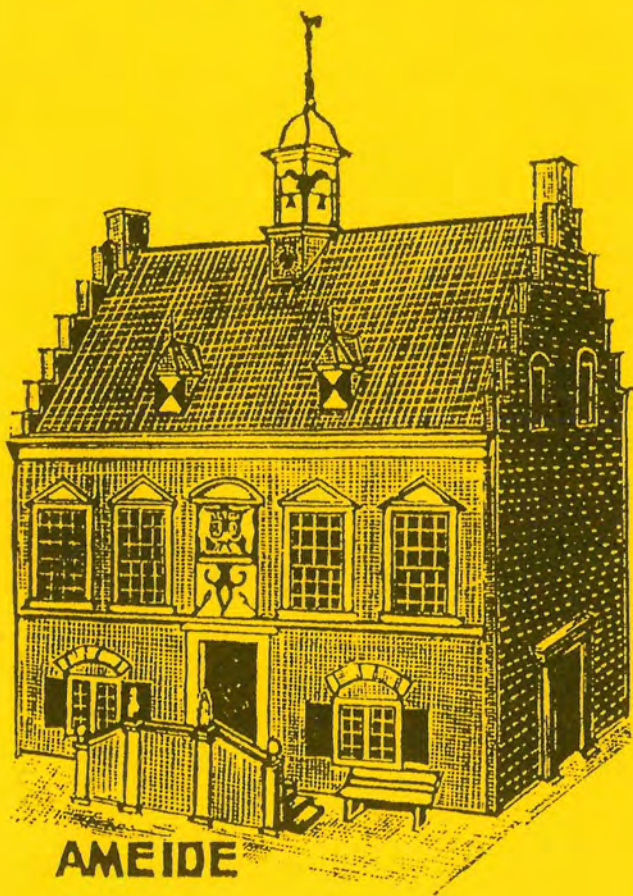

*Historische Vereniging
Ameide en Tienhoven*

COLOFON

Secretariaat:
Hazelaarlaan 21
4233 HN Ameide
tel.: 01836-2535

Lidmaatschap:
Fl. 25,- per jaar

Bestuur:
G. Streefkerk
(voorz.)
P. Will
(secr.)
H. de Haan
(penn.)
M. de Bruyn
J.D.C. Laroo
A.M. den Oudsten
C. den Oudsten
R.G. Smith
J. Stasse

Voor vragen over,
bijdragen aan het
Nieuwsblad:
01836-2127

Jaargang 1995 no. 5

Inhoud

pag. 1	Ten geleide
2	Voor uw Agenda
3	Oude prenten en kaarten van Ameide en Tienhoven 6 door dhr. P. van Toor
5	Bezetting en bevrijding wat doen we ermee....
10	Een oud-militair verhaalt
12/13	De Betuwe eens..... door dhr. M. Haag
18	Liederen en gidichten
19	De Hollandse Waterlinie n.a.v. de lezing door dhr. C. Will
21	De reis naar Heusden.Een verslag door dhr. P. van Toor
23	Overig verenigingsnieuws
25	Vergaard bewaard beheerd
26	Wens

Ten geleide.

Het is een produktief jaar geweest, wat onze krant betreft: het 5e nummer van deze jaargang ligt voor u. Dat hebben we nog nooit beleefd! En dan nog wel zo'n kanjer ook, dat belooft veel lees- en kijkplezier.

Dhr. P. van Toor heeft deze reis wel erg veel uit zijn computer getoverd met maar liefst 2 bijdragen.

We zijn altijd erg blij met schrijvende leden, dus: **wie volgt!**

U vindt in dit nummer nog een "restantje oorlog", wat we nog op de plank hadden liggen en wat op plaatsing wachtte. Daarin onder meer een gedicht en een verhaal van nóg een schrijvend lid, dhr. M. Haag.

Tot slot zou ik u op het hart willen drukken, noteert u vooral de beide samenkomsten in uw agenda, dan hopen we elkaar in het nieuwe jaar allemaal weer fijn te ontmoeten.

De redactie.

Voor uw agenda

Op **woensdag 24 januari 1996** is er in het **Verenigingsgebouw** een grote Kunst - en Kitschavond.

Het onderwerp zal zijn: Kunst en Kitsch in de ruimste zin. Aan de orde zullen komen glas, zilver, goud, aardewerk en porcelein enz. Er wordt toelichting gegeven over de achterliggende cultuuruitingen.

Iedere bezoeker wordt verzocht eens goed zijn/haar bezittingen na te gaan en mee te brengen wat voor deze avond interessant kan zijn.

De spreker is de heer B. Beckman.

De heer Beckman is beëdigd makelaar in antiek en verbonden aan kunst- en antiekhandel Dirven te Eindhoven/Antwerpen. Hij restaureert zelf 14e en 15e eeuwse houten beelden en is tevens verbonden aan de Antiekbeurs te Maastricht.

De avond begint om 19.30 uur.

Er komt voor deze avond geen verdere uitnodogong meer, dus noteert u hem gelijk in uw agenda!

We hopen op een goede opkomst, met veel interessante spulletjes.

Natuurlijk zijn ook belangstellenden hartelijk welkom!

=====

Een tweede avond is georganiseerd voor **donderdag 22 februari 1996**.

Op deze avond is uitgenodigd drs. H. Hoogendoorn uit Wageningen.

Het onderwerp van de lezing van drs. Hoogendoorn is getiteld: "Commerciële Hennepteelt in Nederland (o.a. de Alblasserwaard) van de 16e tot de 19e eeuw."

Fraaie dia's over deze belangrijke teelt zullen vertoond worden.

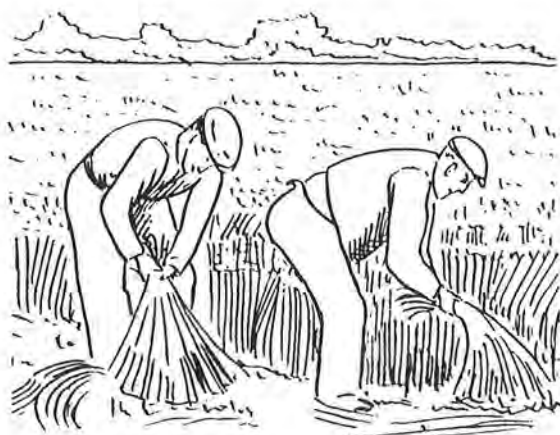
Drs. Hoogendoorn is lid van de vakgroep Agrarische Geschiedenis van de Landbouw-hogeschool te Wageningen

Deze avond zal plaats vinden in **Het Stadhuis** en begint om **20.00 uur**.

Ook op deze avond zijn belangstellenden hartelijk welkom.

=====

Verder in dit seizoen kunt u dan onze jaarvergadering weer verwachten, en zoals vanouds sluiten we het seizoen af met een gezellig uitstapje. Maar over deze zaken wordt u nog verder geïformeerd.

OUDE PRENTEN EN KAARTEN VAN AMEIDE EN TIENHOVEN (6)

Maarten Schakel geeft in zijn boek: *ALBLASSERWAARD EN DE VIJFHEERENLANDEN* op de pagina's 40 en 41 een afbeelding van de kaart van *ABEL DE VRIES* van 1738. "Ameijden, Huys te Herlaer en Tienhoven" zijn er duidelijk op aangegeven.

Hierbij een detail van een andere kaart, de *NIEUWE CAERTE VERTOONENDE DEN GEHEELEN ALBLASSERWAERT*, gravure van B. Stoopendaal naar tekening van *A.DE VRIES*, 1716. Het bijschrift komt uit het tijdschrift *IN HET LAND VAN BREDERODE*, 9de jaargang nr 3/4. Van een foto tijdens een tentoonstelling gemaakt, gaat hierbij een (vergroot) gedeelte.

De vorm van de dorpskern lijkt op die van nu. Het stratenplan is schematisch aangegeven en van het stadhuis is geen spoor. De haven was mogelijk anders in 1726.

Prachtig vind ik de 7 "voor molens" bij "De Sluysen". In de serie 'Oude prenten en kaarten' nummer 1 (1993 2/3, p.5) en 3 (1994 1, p.8) kan men ze terugvinden.

De twee eilanden in de Lek vlak voor Ameide zijn waarschijnlijk onnauwkeurig afgebeeld. Oorspronkelijk was er een 'strang' (verlande rivierloop) aan de Lopikse kant maar de ligging van de eilanden doet vreemd aan. Op de kaart varen de schepen zelfs door de 'strang' en niet langs de Termeise wal.

Mooi is de term "'t Rol af" voor de weg naar Lopik.

De "Coeckoeks weert" is duidelijk te herkennen. Hier liggen volgens huidige inzichten afgevlakte rivierduinen. Dit stemt overeen met het zand ter plaatse.

"Den Hoogen Weerdt" staat er in volle glorie. Ook toen al moet dat gedeelte indruk gemaakt hebben. Ter vergelijking de hoogtekaart uit het nummer 1993 1, p.9.

Bij Sluis vindt men de "Nieuwe Wiel" en iets verder aan de Zouwendijk de 'Oude Wiel'. In de Nieuwe Wiel ligt alle afval van het Ameide van de jaren 20 en 30.

De 'Broek Stigt' is ongewijzigd.

Over 't Huys te Herlaer' met de fraaie torens is meer te vertellen. De heer van der Lee uit Jaarsveld gaf me ter inzage een boek uit 1749 waarin bijzonderheden over het huis Herlaer en de dorpen Ameide en Tienhoven. Het bewerken van de gegevens vergt tijd. Voorlopig deze artikelen waarnaar later verwezen kan worden.

Bij Jaarsveld wordt vermeld: "'t Huys'. Dit fraaie pand met de mooie tuin is landelijk bekend vanwege de (germaanse) lelies en is plaatselijk in trek als achtergrond voor bruidsfoto's.

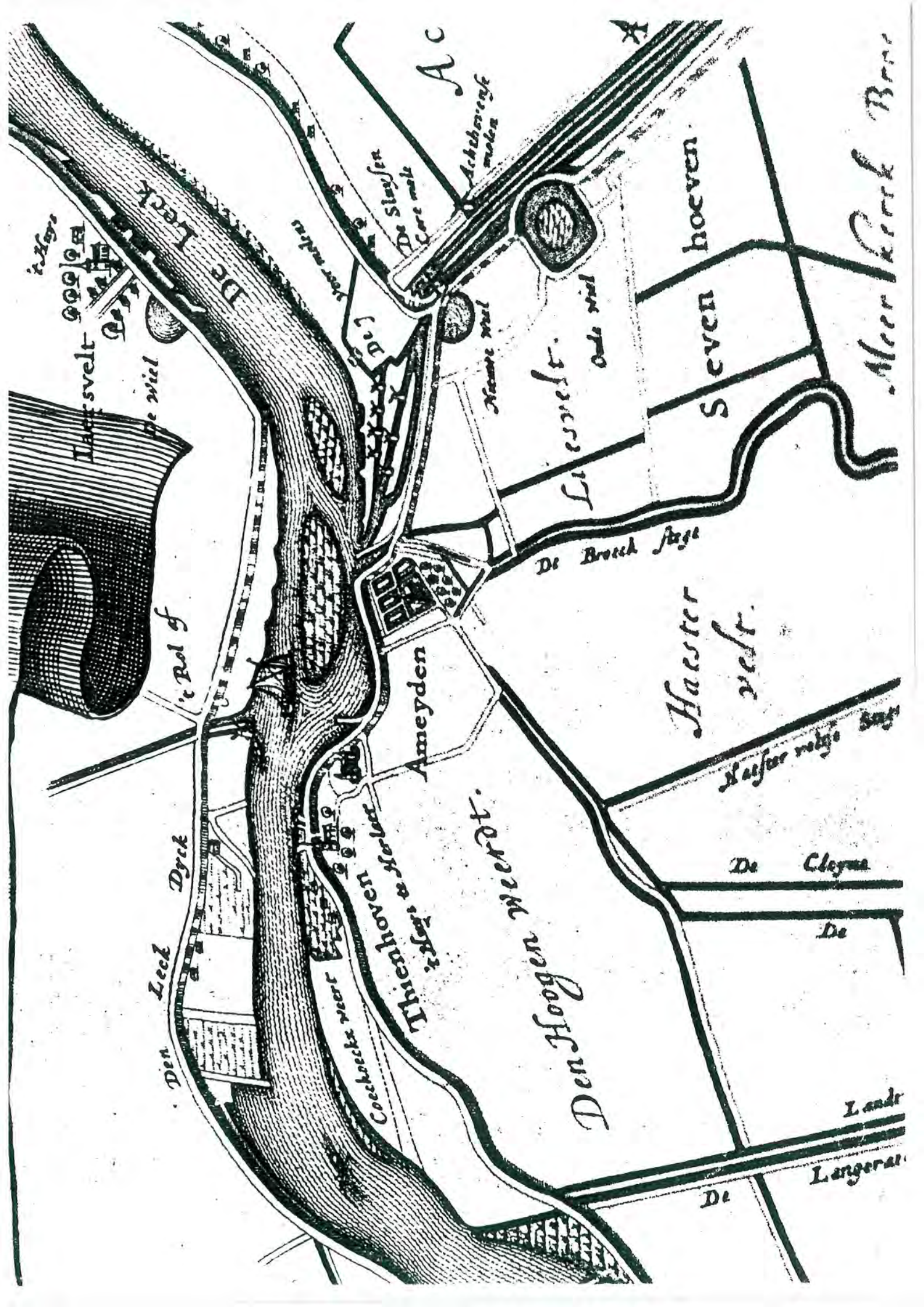
Ten westen van Jaarsveld is "De Wiel" aangegeven.

Tegenover Tienhoven ziet men een molen op de plaats waar lange tijd een gemaal heeft gestaan.

Opmerkelijk is het stukje extra dijk tussen Ameide en Herlaer.

Haarlem, 2 november 1995.

Peet van Toor

Ac

Achterste molen

De Sluisen
Cone molen

hoeven

Seven

Liesvelt.

Oude mool

De Broek Stige

Haester

vest.

Meer Leek Bree

De Leek

'e Bol of

Ameyden

Thienhoven
's Kerk
Coeckhoeck weert

Den Hoogen Meerdt.

De Cloyne

De

Landr

De Langeran

De

Taetsvelt

De mool

Den Leek

Dyck

's Kerk

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

De mool

BEZETTING EN BEVRIJDING, WAT DOEN WE ERMEE?

"Ziezo, die ceremonie van vijftig jaar terug-leven hebben we weer gehad".

Met deze verzuchting zou je het afgelopen jaar kunnen afsluiten. Maar of dit de juiste houding is, menen velen onder ons te moeten betwijfelen, zeker wanneer het verleden je historische verenigingsmensen interesseert en je voortdurend bezig bent verbindingen te leggen met het heden. Je kijkt immers naar het verleden met het oog op nu en... op de toekomst.

Nee, niet dat alles oprakelen, niet lief en leed koesteren, wel door-vertellen; sta mij toe in dit verband voor u te citeren psalm 78 vers 2 in de nieuwe berijming: "Laat ons wat onze vaders vertelden / Doorgeven en aan onze kinderen melden." En zo gaat het psalmvers hoopvol voort: "Het is een licht dat ons ten leven leidt".

Oorlogen en geruchten van oorlogen zijn helaas geen voltooid verleden tijd. Nee, onverdeeld gelukkig is ons voorgeslacht met de oorlog waarmee we in onze jeugd het meest vertrouwd zijn geraakt, de Tachtigjarige, niet geweest. Een typerend bewijs ervan levert het vaderlijke vers:

"Die Spaengiaert wil ons hencken (= ophangen)
 Als wij die Geus bijstaen,
 Die Geus die wil ons crencken
 Als wij bij de Spaengiaerts gaen,
 Wij hebben aen geen en cant vree
 Wij souden wel geern houden stee,
 En melcken onse koe,
 Den boer, den boer, dit krijghen is hij moe".

Past dit bericht uit die oorlog waarvan onze schoolboekjes zo hoog opgaven, niet mèèr bij de vijfjarige ervaringen opgedaan in ons vroegere vaderland met zijn nette straten en bloempotten voor de ramen dan de drie hiep-hiep-hoera-geruchten uit die tachtig jaar: Leidens ontzet op de derde oktober, de eerste april wanneer de watergeus voor Den Briel staat en de victorie die bij Alkmaar begint?

Inderdaad, we leven nog immer onder de schaduw van de Tweede Wereldoorlog. Op grote schaal heeft Nederland dit jaar de vijftigste herdenking gevierd en heel soms pieker je erover of die zie-zo-ers 't zullen winnen en vraag je je af wat over drie à vier eeuwen de dan levende generatie van die bezettingstijd zal heugen, laat staan herdenken? Je komt ze tegen: stervelingen, die zich in gemoede afvragen, of het niet beter is een punt te zetten? Wat is immers de zin van al dat herdenken; je kunt toch niet ten eeuwig en dage blijven stilstaan bij een verschrikking in het verre verleden? Deze vervaagt met de jaren, dus op tijd stoppen met al die opgeklopte herdenkingen en vieringen?

Laat ons echter niet vergeten dat onder ons de overlevenden en ook de nabestaanden zijn van de slachtoffers van toen, en zij dragen nog steeds de littekens van 'wat pas gisteren' is gebeurd aan verschrikkingen.

En zolang die leven, heeft elke herdenking zin en is het voor ons een ereplicht dit te doen.

Dat laatste voert ons naar het Grebbe-monument en naar de opdracht, verwoord in het gedicht van J.C. Bloem, dat op de klokketoren staat:

"Vijf dagen - en de vrijheid ging verloren
 Vijf jaren - en eerst toen werd zij geboren
 Zo moeizaam triomfeert gerechtigheid
 Aan dit besef zij deze grond gewijd."

Wij, ouderen van nu, waren de jongeren van '40 - '45. Daarom is het voor ons echt geen grote moeite ons in dat tijdsgewricht te verplaatsen.

Dat blijkt evenzeer uit de stapel boeken, tijdschriften, enz. die afgelopen jaar zijn uitgegeven. Zo hebben wij als Historische Vereniging een eigen 'Gedenkklink' laten horen. Van de zustervereniging 'Oud-Gorcum' ontvingen we een omvangrijk werk over diezelfde bange periode; verder zijn we in het bezit van 'Drie dorpen in oorlogstijd', gewijd aan Hoogblokland Hoornaar, en Noordeloos; tevens eenzelfde soort boek over de kernen van Liesveld: Langerak, Nieuwpoort, Groot-Ammers en Streefkerk.

Wie een duik neemt in die woordenstroom en vloed van verhalen, die stuk voor stuk boeiend en letterlijk 'de moeite waard' zijn, moet wel tot de conclusie komen dat gedenken zinvol is. Niet om de loden last van die Duitse laars blijvend voelbaar te houden; nee, indien die gebeurtenissen enkel in het verleden hadden plaats gevonden, zouden de meeste reeds in het vergeetboek geraakt zijn, hun betekenis reikt echter veel verder: deze jaren van ondergang mogen nooit weerkeren.

Wij zijn geroepen te herdenken met dankbaarheid èn schaamte. Ja, dat laatste ook: Hoe kon het gebeuren dat wij routinematig het koninkrijk van de eeuwige nacht binnen gingen? Welke zieke geest heeft dit uitgedacht? Met welk doel? En het werkte. De moordenaars moordden en de slachtoffers bezweken en de wereld bleef de wereld. Een opmerkelijke lezer zal in deze laatste zinnen stukjes herkennen uit de indrukwekkende rede die Ed van Tijn, getiteld 'STIP VOOR STIP, STAP VOOR STAP, STER VOOR STER', uitgesproken heeft bij de nationale herdenkingsdienst in de Portugees-Israëlietische Synagoge in Amsterdam. Op indringende wijze heeft hij ons zijn ethisch kompas voor de toekomst gepresenteerd. Velerlei vragen hielden hem bezig; aan de ene kant het beschamende dat wij vaderlanders veelal geen of een te laat antwoord hadden op het sluipend karakter der stap-voor-stap-methodiek van vijandswege; anderzijds het positieve: hoe mensen - gode-zij-dank -het oprachten onder de meest erbarmelijke omstandigheden ethische beginselen te laten prevaleren boven puur lijfsbehoud. Als een ware stuurman heeft hij den volke zijn kompas voorgehouden, een richtlijn die ontontbeerlijk is om het monster dat voortdurend weer de kop opsteekt, te ontmaskeren en te bestrijden.

Laat ons gedenken dat er nog concentratiekampen zijn, misschien anders, maar ze zijn er. Laat ons alert zijn op het gruwelijke feit dat er nog wegwerpmensjes zijn... In diezelfde uitzending werd het lied uit de Poolse getto's ten gehore gebracht. Het lied over de Ziamele, het zaadje, de koosnaam voor de talloze naamloze verveesde zwerfkinderen die alles kwijt zijn, hun matele, hun tatele, en nu als een schmatele, een vodje, door het leven gaan.

Vandaag zijn er weer tienduizenden van die 'vodjes', in heel de wereld mikpunten van racistisch geweld.

Vandaar dat dit nummer nog één keer een stoet oorlogsherinneringen aan ons voorbijtrekt: verhalen die ons toegestuurd werden en een enkel plaatje en teksten die we nog in portefeuille hadden:

1- Maatregelen tegen onze leescultuur:

"Weg met de Duitsers!", riep ze allen, en weer zwaaiden ze met hunne hoofddeksels. "En leve de Koningin!", juichte Jan Trom.

"Ja, ja, leve de Koningin!", riep allen. Na een paar minuten werd de krijg hervat. De vijanden waren tot het besluit gekomen een nieuwe bestorming te wagen.

Hier hebt u een voorbeeld van zo'n benepen maatregel. Dit fragment komt uit het boek 'De zoon van Dik Trom' van C. Joh. Kieviet. Wellicht iets minder bekend dan die over Jans pake Dik, maar dit boek kwam niet door de Duitse censuur.

Terwijl de andere Troms wel gelezen mochten worden, kwam dit 'bijzonder kind' op de lijst van verboden boeken terecht. Wij vonden dat maar gek en hoe gaat dat: het stimuleert om het aanstotelijke te ontdekken. Zo kwamen wij jongens erachter dat de censuur waarschijnlijk over een sneeuwhoop gevallen was. Bovenstaand vindt u die gewraakte passage over een bestorming van een sneeuwcastle, waarbij de sneeuwballengooiers zich in twee kampen hadden verdeeld: Duitsers en Nederlanders. Schandelijk vond de bezetter. Duitsers en Nederlanders waren toch vrienden en vochten niet tegen elkaar! Zulke verhalen behoorden Hollandse jongelui niet te lezen. Zelfs niet als de Duitsers wonnen, wat in het boek nog het geval was ook.

7
2- Maatregelen tegen prinselijke en koninklijke vieringen

Geen demonstraties op 31 Augustus

OVERTREDINGEN ZULLEN ZWAAR WORDEN GESTRAFT

Het ANP meldt:
Er wordt op grond van bepaalde omstandigheden uitdrukkelijk aan herinnerd dat door de op 1 Augustus jl. in opdracht van den Rijkscommissaris uitgevaardigde verordening ieder demonstratief optreden en elke betooging van individuele personen of van groepen personen tegenover de bezettingsautoriteiten inzonderheid ook demonstraties ten gunste van de bezetting, dat den oogmerk is, strafbaar is.

Zouden zaken café's en andere ondernemingen op grond van een bepaalde versiering van hun étalages en localiteiten of door het ophangen van platen in de étalage en dergelijke den indruk wekken, dat zij een demonstratie van de in den aanvang van dit stuk genoemde soort trachten tot uiting te brengen, dan hebben zij met het sluiten van hun onderneming rekening te houden.

In aansluiting aan de verordening van 1 Augustus 1945 met betrekking tot demonstraties op 31 Augustus 1945, is het ANP op 28 Augustus 1945, bepalende, dat de volgende bepalingen in werking zullen treden:

GEEN VRIJ OP 31 AUGUSTUS

Aan de verschillende scholen is door den secretaris-generaal van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen medegedeeld dat, ingevolge het verbod van demonstraties en anderszins op nationale gedenkdagen de 31e Augustus niet meer als vrije dag in aanmerking komt, tenzij deze dag binnen de vacantie valt.

Een oproep van den BURGEMEESTER.

AAN DE BURGERIJ VAN AMSTERDAM.
MORGEN 2 Augustus, herdenken wij den geloortedag van wijlen onze Koningin-Moeder Op 5 Augustus d.a.v den verjaardag van Prinses Irene.
In gewone tijden zouden die dagen niet onopgemerkt voorbijgaan. De burgerij zou morgen ongetwijfeld er blijk van willen geven, dat zij nog steeds met dankbaarheid wil herdenken het overlijden van onze Koningin-Moeder, van

Bloemen op Oranjedagen.

's-GRAVENHAGE, 1 Aug. — Straatverkoopers van bloemen wordt er op gewezen, dat het voorhanden hebben en aanbieden van sekere soorten bloemen (oranjekleurige, vergeet-mij-nietjes, witte anjers o.d.) op Oranjedagen, beschouwd kan worden als het uitlokken van verboden demonstraties.

3- Het illegale 'Trouw'-pamflet van 28 april 1945 waarschuwt tegen infiltratie van foute elementen, en roept op de schoppen en spaaien thuis te laten om geen graafwerk te verrichten, ook al zou het gaan zogenaamd voor eigen veiligheid

SPITTEN!

Wij waarschuwen er met nadruk voor, dat de Duitschers op het oogenblik weer mannen oproepen om voor hen graafwerk te verrichten. Men geve aan zulke oproepen geen gehoor! Meer dan ooit is het nu onze vaderlandsche plicht, te weigeren. Bedenk, dat alleen door dit graafwerk de Duitschers bij Zutphen 3 dagen stand konden houden en daardoor vele Canadeezen (N.B. vrijwilligers) en burgers het leven moesten laten. Dit graafwerk stelt dus ook het uur van onze bevrijding uit. Weet Uw plicht tegenover Uw Vaderland, hoe moeilijk dat in sommige gevallen ook is!

4- Een officieel schrijven, ontleend aan het archief van Zederik, was bestemd voor de burgemeester en ging over opgave van de deelnemers aan de melkstaking:

KABINET
VAN DEN
COMMISSARIS DER PROVINCIE
ZUID-HOLLAND

's-Gravenhage, 5 Mei 1943.

No. 584 G

ONDERWERP:

Opgaven van stakende ambtenaren, bedienden en arbeiders openbare bureaux en bedrijven.

TIENHOVEN
Zie uitg. missive
a. d. ...
1943

De Gevolmachtigde van den Rijkscommissaris voor Zuid-Holland heeft van mij op last van den Commissaris-Generaal voor Bestuur en Justitie uitdrukkelijk verlangd namens hem aan de burgemeesters en voorts aan de leiders van openbare bedrijven en bureaux in dit gewest order te geven hem opgave te doen:

- a. nopens den omvang en den duur der jongste stakingsbeweging bij de openbare bureaux, bedrijven en bij de lichamen, waarin de gemeente deelneemt (gemischte Körperschaften), zulks volgens het hiernavolgende schema:

Naam van het bureau, bedrijf of van het lichaam, waarin wordt deelgenomen	Adres	Aantal arbeiders	Hiervan hebben gestaakt op:			Van de stakers zijn
			30/4	1/5	3/5	
						a) directeuren
						b) wethouders en hoofdambtenaren
						c) afdeelingchefs
						d) bedrijfsleiders, ingenieurs
						e) voormannen.

- b. van de namen van die ambtenaren, leden van het personeel, bedienden en werklieden, die zich op 1 Mei 1943 om 13 uur nog niet aan het werk hadden begeven. Voor wat den Zaterdagmiddags- en Zondagsdienst betreft, dienen alleen die stakers te worden opgegeven, die onder normale omstandigheden ook dan dienst hadden moeten doen.

Ik noodig U uit de daarvoor in aanmerking komende instanties Uwer gemeente met het vorenstaande in kennis te stellen en de vorenbedoelde opgaven met den meesten spoed aan den Gevolmachtigde te willen doen toekomen.

De Commissaris der provincie Zuid-Holland,

[Handwritten Signature] Lo.C.

Aan
heeren Burgemeesters der
gemeenten in de provincie
ZUID-HOLLAND.
D.

5- Maatregel tegen een Termeise sabotagedaad, dit als vervolg op het stuk uit ons
Bevrijdingsnummer, bl. 7

GEMEENTEN AMEIDE EN TIENHOVEN.

No. 9/1.

ONDERWERP:

POLITIE.

Bewakingsdienst Koolzaad in
de Broekscheweg te Ameide.

AMEIDE/TIENHOVEN, 25. Januari 1943.

De Burgemeester van Ameide en Tienhoven;
Gelet op de hem door den heer Commandant der Sicherheitspolizei
und der S.D. op grond van artikel 6 van de Verordening Openbare
Orde 1943 gegeven last tot het doen bewaken van het in de gemeente
Ameide gelegen koolzaadveld aan den Broekscheweg, zulks met het oog
op eventuele sabotagepogingen:

v o r d e r t

van J. Janssen geboren te Ameide den 24. September 1895.
wonende te Ameide/Tienhoven, dat hij op 25. Januari 1943
in den nacht van 24. Januari 1943 op 25. Januari 1943
van 11.00 uur tot 2.00 uur d.a.v. wachtdienst verricht
bij het bovengenoemde koolzaadveld door hem of vanwege de Marechaus-
see te Ameide aangewezen.

Elke demonstratieve handeling Bij het verrichten van den
wachtdienst is ten strengste verboden. Deze vordering houdt in het
recht om zich gedurende bovengenoemde uren, benevens den tijd, be-
noodigd om zich te begeven naar en van het bewakingsterrein, in de
open lucht op te houden.

U dient zich tien minuten vóór den aanvang van den wachtdienst
te melden bij de reeds bestaande post bij het koolzaadveld aan den
Broekscheweg.

Het koolzaadveld mag niet worden verlaten vóórdat de opvolger
~~aanwezig is. Na beëindiging van den wachtdienst als de aflissing~~
de wacht heeft overgenomen behoort U zich onmiddellijk naar huis te
begeven.

Tijdens den wachtdienst is het rooken verboden.

Medebrengen van een goedgekeurde voetgangerslantaarn om eventueel
tusschen zonsopgang en zonsopgang te gebruiken is zeer gewenscht.

Alleen mannelijke ingezetenen der gemeenten Ameide en Tienhoven
tusschen 18 en 50 jaar worden voor dezen bewakingsdienst aangewezen.

Vermeende aanspraken op vrijstelling van dezen wachtdienst kun-
nen steeds mondeling en schriftelijk bij mij worden ingediend en wel
uitsluitend tusschen 11.30 en 12.- uur van elken werkdag ter ge-
meentesecretarie te Ameide.

De Burgemeester van Ameide en Tienhoven Z.H.

INSTRUCTIE VOOR DE POSTEN, BELAST MET
DE BEWAKING VAN HET KOOLZAADVELD.

-0-0-0-0-0-0-0-0-

De bewaking van het koolzaadveld geschiedt door een post
van twee man een z.g. dubbelpost.

De post heeft standplaats vóór het veld op den Broeksche-
weg en marcheert steeds langs het veld op de Broekscheweg op
en naar. Zoodra de politie ter contróle ter plaatse komt gaat
de post zich onmiddellijk melden.

Personen, die zich op verdachte wijze bij het koolzaad-
veld ophouden moeten worden gearresteerd en overgegeven worden
aan de Marechaussee. Aan de door de politie nader te geven op-
drachten en aanwijzingen dient men zich strikt te houden. In
herinnering wordt gebracht art. 6 van de Verordening Openbare
Orde 1943, luidende:

Z.O.Z.

6 EEN OUD-MILITAIR VERHAALT...

Jas van Oort, thans wonende Kerkweg 19 te Tienhoven vertelt zijn wederwaardigheden als recruit, gemobiliseerde en ten slotte soldaat in de meidagen, waarvoor hij een onderscheiding heeft ontvangen. Dat laatste heeft hij niet zelf willen opschrijven, maar is met zijn toestemming - weliswaar op sobere wijze - door de redactie opgetekend.

4 april 1938 was de dag van de keuring, die zou plaats vinden in de oude kazerne van Schoonhoven. Hier volgen wat namen: Klaas Versluis, Gerrit Verhoef, Menardus Hoeijenbos, Markus Verkerk, Aart Muilwijk, Jan Blok, Andries van Bruggen Jzn en Jan van Bruggen Andrn, Dirk van der Ham, Cor de Jong en mijn persoon: Jas van Oort.

Er zullen er nog wel meer geweest zijn, maar die weet ik na 57 jaar niet meer terug te halen. Wij gingen op de fiets naar Schoonhoven. Dat was toen veelal het vervoermiddel. De keuring was nogal snel gebeurd. Een lichamelijk onderzoek, een kleine test, wat taal en rekenen.. Daarna hoorde je gelijk of je goed- of afgekeurd was. Er werden er velen afgekeurd.

Nog iets leuks: er was er één - geen Termeienaar, hoor - die erg tegen de militaire dienst opzag. Hij had er veel voor over en daarom vroeg hij aan veel mensen, hoe hij afgekeurd zou kunnen worden? Eén informant had de goede oplossing: " je moet je gebit laten trekken". Dat was wel een hele ingreep, maar hij deed het. Met een kieze- en tandeloze mond was hij naar de keuring gekomen en hij werd afgekeurd, maar dan wel voor... platvoeten.

Ik werd goedgekeurd; de oproep kwam in oktober 1938. Op 24 oktober moest ik opkomen en was ingedeeld bij het Garderegiment der grenadiers, Waalsdorp in Den Haag. Na een half jaar eerste opleiding is hij met zijn kornuiten ondergebracht in een oude H.B.S 'Bleyenburgh'. Het werd als een eer beschouwd bij zo'n Garderegiment te mogen dienen. Bij de keuring was je al geselecteerd: het waren jongens van ongeveer dezelfde lengte: 1,89.

De dienst bestond veelal uit wachtlopen bij paleis Noordeinde, Huis ten Bosch en de Ruygenhoek, een verblijf van de koningin in de duinen, en dat soort diensten. De afdeling Grenadiers werd opgericht in 1829 door koning Willem I. In 1919 kwamen de grenadiers in kamp Waalsdorp tot mei 1940. De opleiding in het kamp was zeer streng: heel veel veldoefeningen, sport, zwemmen, gym en schietoefeningen en zoals gezegd heel veel wachtlopen. In dat kamp Waalsdorp kwam ik een oud-Ameidenaar tegen, een adjudant. Zijn voornaam was Janus en zijn achternaam Van Zoelen. Zijn moeder was vóór Gijsje Vermeulen schoonmaakster van de Openbare school en zij woonde op de Achterweg. Hoe ik met hem in contact kwam?

Wel, een paar soldaten, waaronder ik, stonden op een avond in november bij een thermometer te kijken. Het sneeuwde en de grond was modderig. Ik zei toen op z'n Termeis: "Een snêeuwchie op de slik, is een vorsie dun of dik". De adjudant Van Zoelen stond daar ook. Wij hadden hem niet gezien, anders hadden we de houding moeten aannemen. Hij vroeg wie dat gezegd had. Ik antwoordde: "Ik, adjudant". "Kom eens hier, waar kom jij vandaan?" "Uit Ameide", zei ik, waarop hij weer: "Uit Termei dus. Van wie ben jij er één?" "Van Klaas van Oort". "Van Klaas van Oort? Daar heb ik nog mee op de Unie gezeten. Ga mee", vervolgde hij, "dan gaan we koffie drinken". De andere jongens zetten grote ogen op: met een adjudant mee koffie gaan drinken, dat was in die tijd niet mis. De sergeants hielden nog rekening met je, dat je een vriend had die een stip had. Tot het einde van mijn dienstitijd ontmoetten we elkaar. Termeis bloed kruipt waar het niet gaan kan.

Even tussendoor: Toen ik in dienst was, was het een zeer arme tijd; er werd weinig verdiend en er waren in de jaren dertig een massa werklozen. De lonen waren in Ameide ongeveer f 7,- tot f 10,- in de week, zes dagen. De huren f 1,50 tot f 3,-. Het werk bestond voor het merendeel uit het maken van manden en hoepels, het zogenaamde hoepmaken, dus beslist niet rooskleurig. In 1934 leek Colijn in te zien dat de werkloosheid niet door bezuiniging te bestrijden was. De socialisten, onder wie professor Tinbergen ontwikkelden het plan van de arbeid, dat voorzag in de uitvoering van openbare werken door de overheid, gedurende 3 jaar, voor totaal 600 miljoen gulden. Maar de socialisten kregen met hun plan geen been aan de grond. Het stond Colijn zo tegen, dat hij het niet eens wilde bestuderen. Dat waren de dertiger jaren; op 14 december 1931 stichtten Mussert en Van Geelkerken de N.S.B. Mussert werd de algemeen leider van deze beweging. Dit is een zeer zwarte bladzij in onze geschiedenis.

Nu volgt de mobilisatie van het Nederlandse leger. De bewapening is armelijk; geweren en karabijnen stammen van het eind van de vorige eeuw. Automatische geweren waren voor ons

onbekend; een kanon, het stuk 8 staal, was in 1878 gegoten. Bij elk schot reed het stuk een eind achteruit en daarna moest het weer helemaal opnieuw gericht worden.

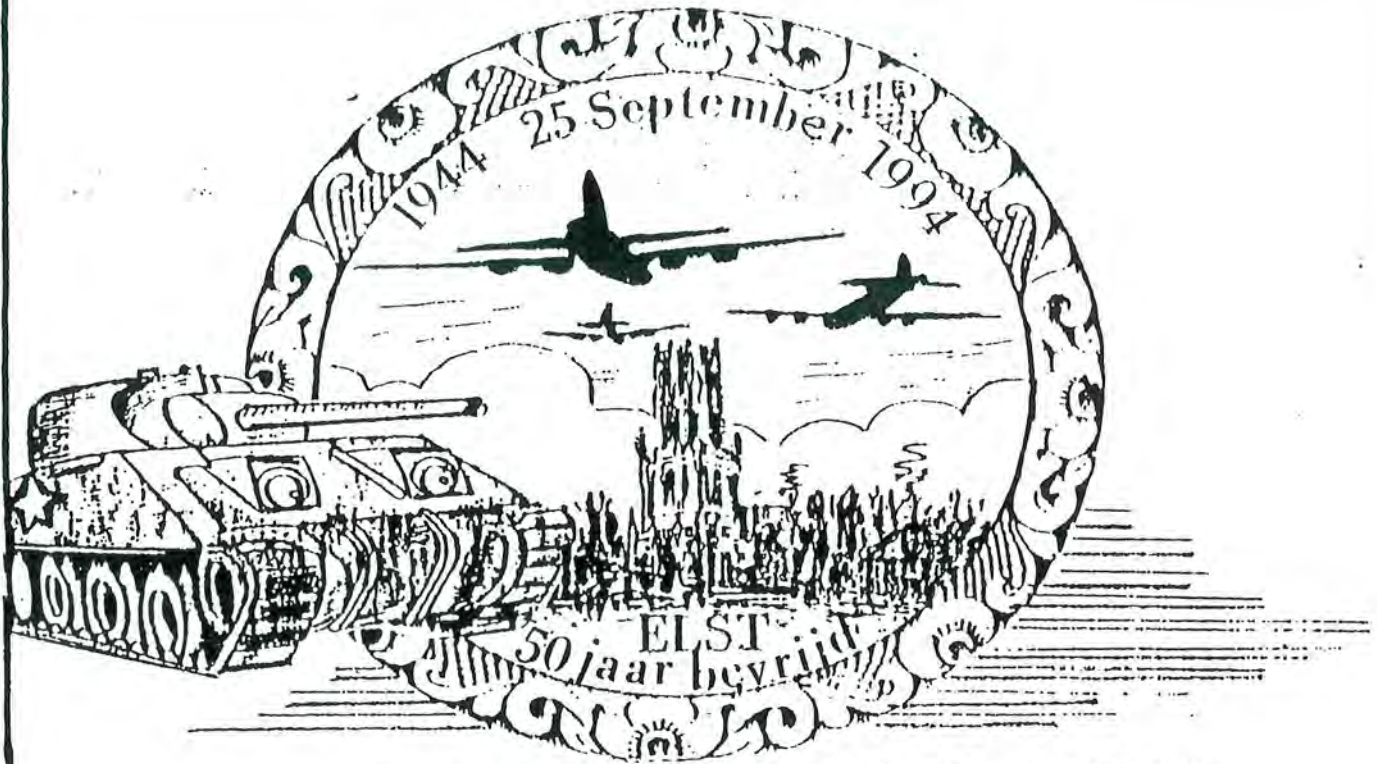
Het luchtwapen stelde eveneens niet veel voor. De G I was wel goed, maar er waren er te weinig, verder wat oudere typen: jagers van Fokker, kleine tweedekkers. Daarmee moesten de generaals J.H. Reijnders, H.G. Winkelman en J.J.G. baron van Voorst tot Voorst het doen. Jas is automatisch van de voormobilisatie in de echte gerold, hij is dan inmiddels scherpschutter en geoefend handgranaatwerper. Het kamp Waalsdorp is te krap om alle gemobiliseerden te huisvesten, dus worden er gebouwen gevorderd. Eerst bivakkeren Jas met een stel krijgsmakkers op een boetzolder, maar even later krijgen zij onderdak in de ontruimde Scheveningse Rehobothschool. Een aardige bijzonderheid is dat hij via een meisje van twaalf, dat de leus van "geef 's een bakkie koffie, geef ze 's een vriendelijk woord' in praktijk bracht, bij een Schevenings gezin wordt uitgenodigd eens op de koffie te komen. Dit heeft een vervolg gehad en daar heb ik, aldus Jas, een tweede moeder leren kennen.

Dan 10 mei 1940. Ons land kreeg de bedenkelijke primeur van de eerste grootse operatie van een luchtlandingskorps bestaande uit 2 divisies. Eén hiervan kreeg tot opdracht de vliegvelden rondom Den Haag te veroveren, de stad te bezetten, waarna het koninklijk huis, de ministers en het opperbevel gevangen genomen moesten worden. Omstreeks vier uur spelen zich reeds vreselijke tonelen af. Zowel het kamp Waalsdorp als de Nieuwe Alexanderkazerne worden volgens plan gebombardeerd. In die kazerne zijn de avond tevoren nog militairen gearriveerd en bij gebrek aan plaats te ruste gegaan boven de paardenstallen. Volkomen verrast zijn de meesten door het vijandelijke geweld. Er vallen tegen de zestig doden, tientallen gewonden liggen in de open lucht of onder de puinbrokken te kermen. Schreeuwende paarden liggen er gewond in de ruïnes van de stallen, ruim honderd zijn het slachtoffer geworden. Dit smartelijke dringt niet door tot de school, wel het loeiend geweld van vliegtuigmotoren, het dreunen, schieten en langgerekte gejang van de sirenes: ook de Rehoboth raakt in rep en roer. Even later volgt het bericht dat er parachutisten zijn geland bij radiostation Scheveningen en de order luidt: deze buiten gevecht stellen! In volle wapenrusting rukken de manschappen uit en na een korte schermutseling worden de overlevenden geïnterneerd. De tweede order luidt eenzelfde actie te ondernemen tegen de valschermjagers die zich verscholen hebben in de Bosjes van Poot. Deze zelfstandig optredende onderdeeljes krijgen het zwaar voor hun kiezen en het bos wordt dan ook uitgekamd en met succes door Jas en de jongens geschoond.

De volgende opdracht is een veel zwaardere. Vliegveld Ypenburg gevallen! In de vroege uren was er een bombardement uitgevoerd en landden er de eerste serie Duitse transportvliegtuigen, waarna de ene golf na de andere volgde. Met de moed der wanhoop hadden de mannen zich verzet, maar waren, ondanks de aanwezigheid van een half eskadron pantserwagens, niet opgewassen tegen deze verrassingsaanval en overmacht. De erdedigers moesten zich gewonnen geven en waren in een hangar opgesloten. Aanvankelijk had het hoofdkwartier legerleiding in alle verwarring een te klein bataljon bevolen de tegenaanval in te zetten, die echter in de kiem gesmoord werd. Daarop werd het goed geoefend korps grenadiers erheen gedirigeerd. Uiteraard waren deze niet van alles op de hoogte, maar die waren goedsmoeds om deze klus te klaren: zij hadden immers ertoe bijgedragen de aanvallen op het regeringscentrum in de kiem te smoren. En het gelukte. Tot in de vroege avonduren hadden de veroveraars van deze vooruitgeschoven post Ypenburg vanuit aanwezige loopgraven en bomkraters tevergeefs omgezien naar de komst van de hoofdmacht. Het was namelijk de bedoeling geweest dat het veldleger in één dag zou doorstoten via de Peel en de bruggen bij de Moerdijk, Dordt en Rotterdam om 's avonds de residentie te bereiken. Niets van dat alles, wel werd pijnlijk voelbaar de tang waarmee de Nederlandse militairen het vliegveld omsloten. Daarop hield het luchtleger 't voor gezien en gaf zich over met achterlating van vele doden en gewonden en bosjes vijandelijke vliegtuigwrakken als duidelijke tekenen van de nederlaag die de weermacht hier geleden had. Ruim 300 krijgsgevangenen werden in de haastig gevorderde bestelbussen van 'De Bijenkorf' afgevoerd naar de strafgevangenis van Scheveningen, het later zo genoemde 'Oranjehotel'. Vervolgens is Jas met de makkers naar kasteel De Binckhorst getrokken, waar hun, na nog vier spannende dagen beleefd te hebben, het ontstellende bericht bereikte van de capitulatie.

Verbeten woede en verdriet, bittere woorden en tranen. Wat moest men denken van het vertrek van de koninklijke familie en de regering naar Engeland?

Vijf dagen hield Nederland het vol, toen ging ons land militair ten onder. Maar de oorlog ging door in de vorm van verzet. Vele vaderlanders moesten dat met hun leven betalen, maar Nederland kwam eervol boven.

God-dank dat ik nog leef..Elster bevrijding,
 Mag juichen op het overwinningsfeest!
 God, doe mij dit weten : wat voorbij ging,
 Aan nood en leed is niet te vergeefs geweest!

Laat in onze Betuwe een volk herrijzen, wijzer, schoner,
 Dan toen het beschoten werd in oorlogs gebied,
 Dat van Uw aard' een vrije bewoner,
 Staag naar de kim van Uw voleinding ziet.

Omdat dan van onze Betuwe de horizonnen,
 Rijp worden van Uw licht, van eeuwigheid.
 Omdat de gesneuvelden hier overwonnen
 En met hun bloed de bodem is gewijd...

Laat de Betuwe zolang de zon zal schijnen,
 God, doe het ontvangen uit Uw hand!
 Laat ons slechts wat zij wonnen met hun pijn,
 Herboren worden tot een vrij Nederland!

Machel Haag

7 de betuwe eens...

Herinneringen aan het laatste oorlogsjaar, opgetekend door ons lid, dagboekanier en oud-Tienhovenaar Machel Haag, die in april 1942 - hij was toen 17 - met zijn hele familie naar de buurtschap Lijnden bij het Gelderse fruitdorp Elst was verhuisd. Hierbij past ook zijn gedicht uit 1994, afgedrukt op de vorige bladzijde.

Zondag 17 september 1944:

Rond de klok van twaalf uur zie ik een grote macht bommenwerpers verschijnen, die richting Oosterbeek koersen. Die hebben het mogelijk gemunt op Duitse kolonnes of strategische punten in de omtrek.

In een mum van tijd is het gehele gebied boven Oosterbeek en Arnhem in dikke rookwolken gehuld. Er volgt een bombardement dat ongeveer anderhalf uur duurt. Het dreunt en dondert of de hele wereld vergaat.

De Duitsers die nog bij ons ingekwartierd waren, zochten snel elders onderdak.

Intussen is het dan half drie en zie ik de eerste landingsvliegtuigen verschijnen. Een enorm schouwspel en groot spektakel, wat door het heldere weer duidelijk zichtbaar is. Het hele dorp is uitgelopen en het krioelt van mensen op de weg. Nu gaat het gebeuren!

Er komen vliegtuigen heel laag over op het moment dat er juist een vluchtende Duitse kolonne voorbijtrekt. Bliksemsnel zetten de soldaten hun auto's stil en zoeken dekking links en rechts langs de slootkanten. Ik nam ook snel de benen en dook bij de burens de schuilkamer in. Nadat het wat stiller was geworden en het schieten van de Duitsers bedaard was, ben ik weer te voorschijn gekomen en zag in de verte, richting Oosterbeek, de eerste parachutisten al uit de vliegtuigen springen... het onbekende tegemoet.

Maandag 18 september:

De hele nacht heb ik niet kunnen slapen in ons huis aan de Valburgse weg. Het gerommel van het geschut was niet van de lucht. Zelfs bij ons in de buurt werd er af en toe nog geschoten. Bij het krioelen van de dag zie ik nog steeds voorbijtrekkende Duitsers. Om twee uur 's middags zie ik opnieuw vanuit het westen landingsvliegtuigen naderen. Daar ze heel laag overkomen, kun je duidelijk de kabeldraden zien, waarmee de sleep is verbonden. Als die kabel is losgekoppeld, zijn ze helemaal aan hun lot overgelaten. Naar men zei zaten die gliders vol met minutie, licht geschut, jeeps en motorfietsen, maar het fijne was niet bekend. En weer een luchtruim vol met para's. De gehele operatie verloopt van hieruit gezien vrij rustig. Natuurlijk hoor je wel schoten, maar het is minder hevig dan gister. Wanneer ik de vliegmaachines weer zie overkomen, terugkerende naar hun basis, lijkt 't verder wel rustig aan de overkant.

Dinsdag 19 september:

In de morgen nog wat gerommel in de verte, maar voor de rest is het stil, angstig stil. Maar tegen half twee zie ik de eerste vliegtuigen al weer opdoemen, hetgeen snel aangroeit tot een enorme massa. Langzaam naderden zij het terrein waar de para's zouden springen. Maar hoe het kan, weet ik niet, plots is de lucht één grote vuurzee van kogels en ander oorlogstuig. Ik zag honderden springers als een steen naar beneden storten, hun parachutes aan flarden geschoten. Het was een en al spervuur en ook verscheidene vliegtuigen werden geraakt. Niet ver bij ons vandaan, net achter de LInge zagen we enkele parachutisten terecht komen en wij met een paar jongens erop af. Na een poosje gelopen te hebben, kwamen we midden in een bongerd terecht, aan de Tobbehofstraat. Plotsklaps zagen we twee Duitse jagers boven ons hoofd. Misschien dachten ze dat wij parachutisten waren. Eén dook recht op ons af, en na een snelle wending verdween hij gelukkig weer. Ondanks alle gevaren vonden wij dat best spannend. De tweede kwam eveneens met gierende snelheid op ons af. We gingen plat op ons buik liggen. Vlak boven ons gooide hij twee projectielen in onze richting. "Dekking", schreeuwden we naar elkaar. Toen we niets meer hoorden, zelfs geen ontploffing, gingen we voorzichtig naar de projectielen toe. Het bleken twee lege brandstoftanks te zijn, die ze naar beneden geworpen hadden. De schrik zat er goed in en wij gingen snel op huis aan.

Woensdag 20 september:

De hele nacht is het weer onrustig geweest. In de morgen was 't een grote drukte op de Valburgse weg. Iedereen had wel wat te vertellen. Tegen de middag zie ik een knaap van een vliegtuig van Nijmeegse kant onze richting uit vliegen. Hij gaat almaar lager en lager. Zou die aangeschoten zijn? Plotseling is er geen houden meer aan: en na wat toppen van peppels en

knotwilgen meegenomen te hebben, maakt hij een perfecte buiklanding op het bouwland bij onze buurman. Wij erop af! We zien er vier Canadezen uit springen en de vijfde zat bekneeld achter de geschutskoepel. Met vereende krachten konden we hem uit zijn benarde positie redden. Hij was gelukkig niet ernstig gewond. Ze staken de machine in brand en zochten een veilig heenkomen, dankzij een meisje hier in de buurt, dat goed Engels kende.

Net op tijd, want een paar minuten later kwam er een Duitse kolonne vanuit Valburg voorbij. De soldaten sprongen uit hun auto's en doken de slootkanten in, waarna een geweldig spervuur op het vliegtuig werd gericht. Ze kregen echter geen contact en reden weg, richting Elst.

Donderdag 21 september:

Duitse militairen trekken nog steeds in groepjes voorbij. Het zingen en schreeuwen hebben ze wel verleerd. Tegen de middag is er alweer een massale vlucht van zweefvliegtuigen aan de horizon. En opnieuw vliegen ze heel laag. Nu kon het gevecht wel 's dichtbij uitbreken vanwege de vele Duitsers bij ons in de buurt. En jawel hoor, ze zochten dekking langs de slootkanten en openden het vuur op de weerloze vliegtuigen. Ook renden zij verschillende huizen binnen om vanuit het dakraam het schieten voort te zetten. Een dichtbijzijnde kelder was mijn geluk. Toen het wat stiller was geworden, keek ik weer naar buiten. Brand! Brand! Recht tegenover ons huis stond een hooiberg in lichtelaaie. Die lag precies richting schootveld-vliegtuigen en daardoor had een Duitse kogel de hooiberg geraakt. Omdat ons huis ook een rieten dak had, scharrelde we vliegensvlug een paar ladders op en gingen de brand met emmers water te lijf. Intussen was het vuur al snel overgeslagen op de kapitale boerderij. Onder het nathouden van ons dak, draafde ik snel naar de boerderij om te zien of er nog iets gered kon worden. Ik rende de gang in en weer naar buiten, een grote tafel torsend. Net buiten gekomen ging ik onverwachts onderuit. Net voor mij had iemand potten appelmoes kapot laten vallen. Ook ontsnapte ik aan een hersenschudding, want vlak achter mij gooide iemand vanaf de bovenverdieping enkele zakken met koren naar beneden. Het werd me toch wel wat te gevaarlijk. Weldra arriveerde de brandweer, maar er was geen water te vinden. Helaas brandde de boerderij tot de grond toe af. Ons huis bleef behouden, nog wel...

Vrijdag 22 september:

De vijand was verdwenen... maar keerde weer. Je kon merken dat de manschappen erg zenuwachtig en onzeker waren. Dan weer heen, dan weer terug, wat de ganse dag duurde tot 's avonds acht uur, toen rolden vanuit Valburg de eerste Engelse tanks binnen; enorme gevaarten met een hard brullende motor. Een geweldig gejuich ging op, begrijpelijk, alhoewel we wisten dat er overal nog Duitsers verscholen zaten in huizen en boomgaarden. De tanks met de jeeps en infanterie gingen langzaam verder in de richting van Elst. De hele nacht ging het gedender door en het gebulder van de artillerie was niet van de lucht. Granaatscherven kwamen bij ons in de boomgaard terecht. Het was een verschrikkelijke nacht, die wij gezamenlijk in onze kelder doorbrachten.

Zaterdag 23 september:

Bij het aanbreken van de dag ga ik een kijkje nemen op de weg. Een klein eindje de kant van Elst uit zie ik wat zich in de loop van de nacht heeft afgespeeld. Links en rechts, op de weg en in de sloot, liggen vijf grote tigertanks. Ook dwars op de Valburgse weg staan er, misschien als wegversperring voor de oprukkende geallieerden bedoeld? Die hebben echter hier het onderspit gedolven! Iedere tank van zo'n gewicht van 42.000 kilo, waar deze smalle weg niet op berekend was. Omdat het in de omgeving vrij rustig leek, gingen we met enkele jongens een kijkje nemen bij de tanks. Deze zaten propvol met gestolen goederen uit Arnhem. In elk voertuig zaten zeker 500 rollen beschuit, verder sigaretten, dekens, potten, klokken, zeep, textiel, enz. Wij hebben heel wat afgesjouwd om het een en ander mee naar huis te brengen. Maar dat we er niet veel plezier van zouden beleven, leest u verderop in dit verhaal. Dat het gevaar nog lang niet geweken was, bleek ons toen twee Engelsen naar ons toe kwamen en vertelden dat het beter was een goed heenkomen te zoeken, want op de rijksweg en in het dorp Elst waren nog heel wat tanks, die elk moment tot de aanval konden overgaan.

Veel inwoners van Lijnden hadden de nodige spulletjes al bij elkaar gepakt en vluchtten naar Valburg. Wij kwamen net terug van onze 'tankplundering', toen de eerste schoten vielen vanuit de omliggende boomgaarden. Er zaten dus nog altijd Duitsers in de buurt, maar wij wisten niet waar en dat maakte onze situatie zeer gevaarlijk. Toen we ons huis binnen vluchtten, was het ongeveer twaalf uur in de middag; het eten stond te pruttelen op het fornuis. Plotseling stopt er zo'n kolossale tigertank voor de deur.

Door de spleet van de dubbele deur konden we de boel in de gaten houden. We hadden de

schrik flink te pakken en renden de kelder in. We hoorden dat de tanks af en toe begonnen te schieten. In welke richting was voor ons onduidelijk. De moffen renden om ons huis heen; we zagen laarzen duidelijk langs ons kelderraam gaan. Even later hoorden we ze ook binnen lopen. We hielden ons muisstil. Mijn vader en mijn oudste broer waren elders in een kelder ondergedoken en beseften dus totaal niets van onze situatie. Ineens werd de kelderdeur opengerukt en we keken recht in het gezicht van een S.S.-er, besmeurd met modder en bloed, die dreigend zijn wapen op ons gericht hield. Hij schreeuwde dat we als de bliksem naar Arnhem moesten vertrekken. Met de handen omhoog moesten wij de kelder verlaten. Herais, we mochten nog niet eens een jasje of een paar klompen aandoen, en zo werden we de straat op gejaagd als een stuk wild. Waarheen...? Op de deel stond een geladen wagen van de boer, met kleding en wat meubels. die we de andere morgen zouden wegrijden naar Valburg. Ik ben nog naar de boerderij geweest om een paard te halen, maar kwam niet ver. Vlak voor de boerderij hadden twee S.S.-ers zich ingegraven en joegen mij terug, dreigend met hun wapens. Uit voorzorg had ik een wit laken meegenomen, dat bevestigd was aan een bonestaak, maar ook dat mocht niet baten. Vluchten moesten we...

En zo gingen we op weg met achterlating van alles. We waren met z'n zessen: moeder, dochter en vier zoons; mijn vader en mijn oudste broer waren in geen velden of wegen te vinden. Wij richting Elst, tanks die vuurden, huizen stonden in brand, granaten sloegen in. Op de Valburgse weg konden we met veel moeite langs een brandende Duitse tank heen komen. Op de driesprong Elst-Driel lag een motor met zijspan en twee gesneuvelde Duitsers. Net voorbij de bocht een omgekomen vrouw, half onder een deken met naast haar een opengevallen koffertje met wat kleding. In het dorp aangekomen, was het onheilspellend stil en op de weg lagen een paar dode varkens. We moesten naar Arnhem, maar omdat we op de rijksweg geen enkele Duitser meer te bekennen viel, staken we snel de rijksweg over en gingen richting Aam, een buurtschap over de spoorlijn. Bij het begin van die snelweg Arnhem - Nijmegen, die toentertijd nog enkel een zandbaan was, lag een uitgebrande Engelse tank met daarin het verkoolde lijk van een militair. Na een half uur gelopen te hebben kwamen we bij de boerderij van Van Maanen aan de Bredelaarsestraat. Hier waren totaal honderdzestig vluchtelingen bijeengekomen. Eten en drinken was er zeer schaars. In diverse kassen in de buurt werden wat druiven en groenten gehaald. De boer durfde zijn koeien niet te gaan melken, want het hele gebied lag zwaar onder vuur. Hele nachten door hoorde je binnen huilende kinderen en buiten het geschut; overdag zag je duidelijk de tankslagen op de oude rijksweg.

Zo hebben we dan enkele dagen daar doorgebracht en op dinsdag 26 september hebben we besloten er tussenuit te knijpen, wat er ook gebeurde. Zonder noemenswaardige problemen kwamen we in ons dorp, dat een troosteloze aanblik bood. Rook, puin en een straat volkomen vernield door de zware tanks. Overal glas, huisraad en bloedresten. Op goed geluk gingen we huiswaarts in de hoop ook vader en onze broer te ontmoeten. We kregen de indruk dat er iets niet pluis was, toen we geen dak meer boven de heg zagen uitsteken... en inderdaad: van onze woning was niets meer over dan een grote hoop puin en brandend hout. Alles was weg, alles verloren. Maar toch met die dankbaarheid dat we er het leven afgebracht hadden, zijn we gaan zwerven. Na enkeln dagen is het gezin weer herenigd. Vader en broer zaten in Valburg en waren ook verrast ons weer te mogen begroeten. De wildste geruchten hadden immers de ronde gedaan: misschien waren ze wel in het huis verbrand. Er was zelfs in het puin gezocht! Op die manier hebben we anderhalve maand gezworven, nu eens hier, dan een poosje daar. De langste tijd hebben we doorgebracht op een boerderij in de buurtschap Eimeren.

16 november 1944:

De meeste Betuwnaren werden toen geëvacueerd. Eerst met grote legerauto's naar Neerbosch achter Nijmegen, waar we allen flink onder de D.D.T. werden gepoeierd en daarna naar Brabant en België. Ons gezin is op 27 juni 1945 weer teruggekeerd, waarna we ruim negen maanden in een schapenshuur gebivakkeerd hebben, een ruimte van drie bij zes meter, en dat zonder verwarming. Als het sneeuwde kon je binnnen dat al gewaarworden, want we keken zo tegen de dakpannen en kieren aan. En als avonturier ging je vaak op stap, daar ben je jong voor. We troffen een totaal verwoest dorp aan; in de Laar vonden we nog een hofstede met tientallen lijken van Duitse soldaten; in diverse boomgaarden stonden houten kruisen op de plek waar militairen begraven lagen.

Zo heeft dit deel van de Betuwe van 17 september tot en met 9 mei 1945 onder granaatvuur gelegen en geleden.

8- En handvol liedteksten en dichtten over de pijnperiode, over wegwerpmensjes en gevallen, het snakken naar de bevrijding, de pracht, de pronk en de pijn daarvan

PRIKKELDRAAD

Van soldaat
Tot sergeant,
Adjutant,
Luitenant,

Allemaal zijn smoorverliefd op blonde Mientje,

't Is een blom,
't Is een pracht!
En zij flirt
En zij lacht,

Maar niet eentje heeft het tot een kus gebracht.

Blonde Mientje heeft een hart met prikkeldraad

Blijf maar thuis... prikkeldraad!

En die vesting overwint niet één soldaat!

't Is en blijft... prikkeldraad!

Alle jongens maken haar het hof om strijd,

Maar zij lacht, en voor de rest: neutraliteit!

Blonde Mientje heeft een hart met prikkeldraad!

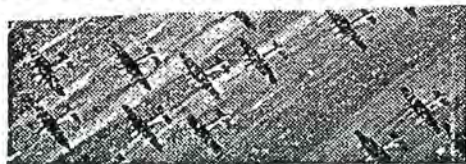
Blijf maar thuis... prikkeldraad!

De sergeant
Vroeg haar hand,
En de luit
Wou mee uit,

En de kapitein stuurt haar vergeet-mij-nietjes.

De majoor,
Die is smoor,
Maar aldoor
Was het mis

't Is en blijft een stelling die onneembaar is!

Met en tegen Radar

Als de dag van gisteren herinneren wij ons die Juli-ochtend op de Utrechtse heide, toen de grond bezaaid lag met aluminium-strookjes, zwart en zilver. De vorige dag was juist Mussolini ten val gebracht en in onze onnozelheid dachten wij, dat het een goede grap van de R.A.F. was, een rouwbetoon om den „Duce”. Goed was zij, die strooi-partij. Nadien hebben wij de strookjes vaker gezien en dezer dagen is door het Engelse ministerie van Voorlichting onthuld, dat zij in de nacht van 24 op 25 Juli 1943 voor het eerst op grote schaal gebruikt waren om de massale luchtaanval op Hamburg te camoufleren. „Operation-window” (venster-operatie) was de naam voor dit middel om de Radar-golven, die de Duitsers uitzonden, terug te kaatsen. Twee-en-een-half miljoen strookjes werden toen losgelaten; op de Duitse radarschermen maakte dat een indruk alsof 12000 vliegtuigen onderweg waren!

EENS ZAL DE BETUWE IN BLOEI WEER STAAN

't Alom bekende Nederland
Waar menigeen van hield,
Is door de grote wereldbrand
Helaas ook deels vernield.
De Betuwe, die sprookjestuin
Is nu geen sprookje meer,
Maar bloeit, al ligt ze thans in puin
Weldra weer als weleer.

Eens zal de Betuwe in bloei weer staan
Nog mooier en voller dan voorheen,
Eens groeit op Walcheren weer goudgeel graan!
We zullen herbouwen steen voor steen.
We malen weer droog 't land dat onder water staat
Traditie zegt dat Neerlands glorie nooit ten onder gaat!
Eens zal de Betuwe in bloei weer staan
En groeit op Walch'ren goudgeel graan!

Door d' eeuwen heen hielden wij stand
Bedwongen zelfs de zee
Getrouw 't devies van 't vaderland
Dat luidt: 'Je maintiendrai'
Eendrachtig gaan wij aan de slag
Tevreden zijn wij pas,
Wanneer ons land weer worden mag
Zo mooi als 't immer was.

HET OORLOGSALFABET

A = Adolf, de bron van alle kwaad
B = de burger, die alle ellende ondergaat
C = de censuur, die alle vrijheid smooit
D = het dieventuig, dat niet in Holland hoort
E = de evacuatie, waaraan wij zijn ontsnapt
F = de Führer, die het land heeft leeggegap
G = Goering, het laatste vet der natie
H = de hoop op mislukking der invasie
I zijn de Izaäks ten dode toe geplaagd
J = John Bull door Hitler uitgedaagd
K = de Kraft, de Freude is steeds zoek
L zijn de leugens, in krant en in boek
M zijn de Mina's, die naar beneden daalden
N = de N.S.B., die Duitsland binnenhaalde
O = het oproer waar iedereen op wacht
P zijn de publikaties, waar elk om lacht
Q de Quislings, hier Mussert en z'n N.S.B.
R = de revanche, die komt nog wel, o wee
S = het Seisje, een verrader als de rest
T = de terreur, die ons het leven verpest
U = uncle Sam, die vliegtuigen geeft
V = de vrijheid, waar iedereen naar streeft
W = onze Winkelman, met ere te vermelden
X zijn de naamloze Nederlandse helden
IJ = de ijdele hoop om Engeland te verslaan
Z = de zee, waarin de Nazi's ondergaan.

10 MEI 1940

(Herinnering aan het gieren en kraken der bommen op o.a. de kwartieren Waalsdorp en Alexander in de prille morgenstond; zie elders in het blad)

Ze kwamen 's nachts, toen alle mensen sliepen,
En smeten onverwacht hun bommen af.
Recruten, die nog om hun moeder riepen,
Ze vielen van hun strozak in het graf.

JOODS KIND

Zij wacht hem elke avond aan de trein
het meisje met d' on-Arisch zwarte haren,
met ogen, die verstrakken in een staren
of vader gauw de tunnel door zal zijn.

Forensen schuiflen langs de binnendeur
en schieten van de trap in daag'lijks jachten,
het donkre kind kan enkel staan en wachten
vlak bij het hokje van de conducteur.

Dan zwaait een mannenarm een verre groet,
op 't klein gezicht bloeit plotseling herkennen,
ze moet op slag hard naar haar vader rennen,
hij bukt zich laag en zoent haar smalle toet.

Nu gaan zij samen door de late dag,
de man gebogen en van zorgen gebeten
het ratelstemmetje wil erg graag weten
waarom ze nog niet naar het zwembad mag...

O, Heer, ik heb vandaag één bede maar:
alk Joods gezin wordt haast vaneengereten,
laat de Gestapo deze twee vergeten,
laat die in Jezus' naam toch bij elkaar.

Henk Fedder

UIT HET DIEPST VAN MIJN HART

Ik snak naar de dag, vol Rood, Wit en Blauw
met een zwier van Oranje erboven.
Ik snak naar 't Wilhelmus, zijn hou en zijn trouw
waarin Hollanders kunnen geloven.

Ik snak naar een echte Hollandse krant,
die haar mening weer ronduit kan schrijven.
Ik snak weer naar daden in Hollandse trant.
Ik, die Hollander ben en wil blijven.

Ik snak naar de dag
dat de smerige vlag, die ons land thans besmeurt
als een vunzig vod door het slijk wordt gesleurd...
Ik haak naar die dag, dat hij kome heel gauw,
ik snak naar een land, vol van rood, wit en blauw,

WEET JE WAT EEN ZOENTJE IS

Weet je wat een zoentje is?
Een zoentje is 'a little kiss!
Een meisje is 'a little miss'

That's all my darling
Hoe gaat 't, heet 'how do you do?'
Ik hou van jou is 'I love you'
Dat is de waarheid 'it is true!
That s all my darling.
Het is toch zo eenvoudig,
Ik wed je leert het zo,
Een beetje Engels spreken
Dat lukt je, yes or no!
Weet je wat een zoentje is?
Een zoentje is 'a little kiss!
Een meisje is 'a little miss'
That's all my darling!

TREES HEEFT HAAR CANADEES

In mijn straatje woont een meisje
Luist'rend naar de naam van Trees,
'n Echte Hollandse verschijning
Knap, en aardig in d'r vlees,
Nooit moest zij iets van verkering
Vrijen vond ze ongezond,
Maar direct na de bevrijding
Ging 't gerucht van mond tot mond:

Trees heeft haar Canadees,
O, wat is dat kindje in haar sas,
Trees heeft een Canadees.
Samen in de jeep en dan vol gas.
Al vindt zij dat Engels lang niet mis is
Wil zij dolgraag weten wat een kiss is.
Trees heeft een Canadees,
O, wat is dat kindje in haar sas.

Sprak een Hollandse aanbieder
Haar van trouwen of zoiets,
Kreeg hij dadelijk ten antwoord
"Niks ervan, ik koop een fiets!"
Nu is Treesje aan 't studeren
Iedere middag neemt zij les
Want tot nu toe was haar Engels
Enkel maar: "Oke en yess!"

Als ze maar een uniform ziet
Raakt ze hevig van de wijs
Vraag je haar: "Weet je wat 'love' is?"
Zegt ze smachtend: "very nice!"
Och, hoe zal het gaan met Treesje
Als haar boy uit Canada
Binnenkort weer zal verdwijnen
Naar zijn 'home' in Ottawa?

DE DODEN

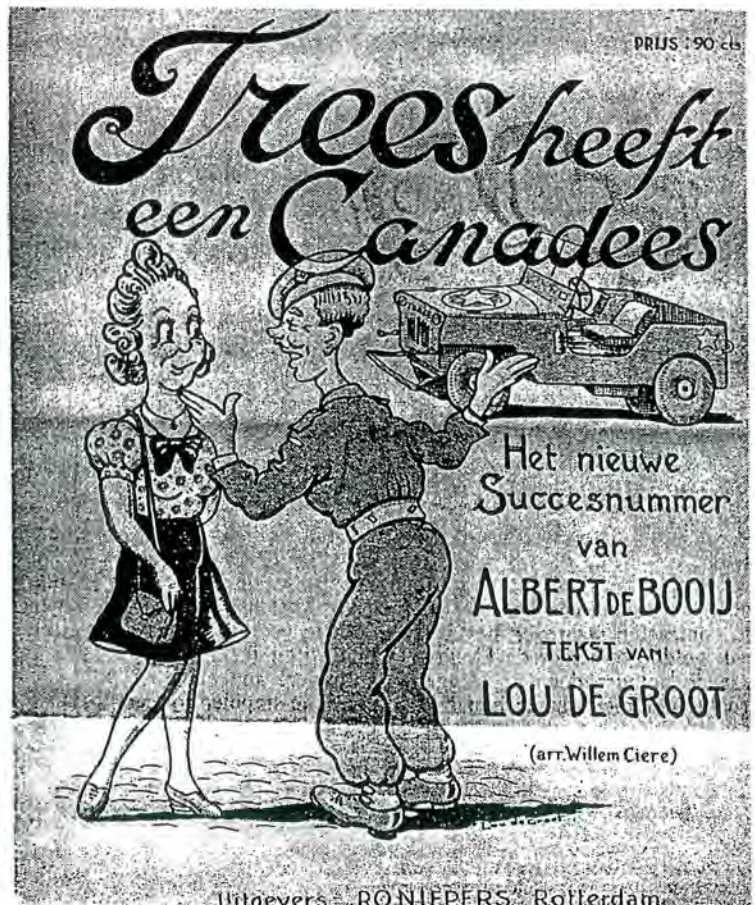
Wij kunnen u niet meer bereiken,
wij komen een zintuig te kort,
wij leggen ons neer bij de feiten
dat gij minder en minder wordt.

De enk'le keren dat ge
in dromen ons nog verschijnt,
wordt ge al ijler en ijler
tot ge voor altijd verdwijnt.

Straten houden uw namen
voor heden en morgen in stand,
maar onze kinderen brengen
ze niet meer met u in verband

Het land ligt nog net als het toen lag
van polder tot polder te kijk;
de mensen die erin wonen
blijven zichzelf gelijk.

Maar éénmaal per jaar is de stilte
tot de hemel toe van u vervuld
en belijden zij zonder woorden
onze dankbaarheid, onze schuld.

De Hollandse Waterlinie

Een artikel toegestuurd door de heer Chr. Will, naar aanleiding van zijn lezing over dit onderwerp op 15 november j.l.

De Hollandse waterlinie is een oeroud verdedigingssysteem dat zich uitstrekt over de provincies Utrecht, Noord - en Zuid - Holland. Hoewel relatief onbekend, heeft deze keten van vestingen, forten en andere militaire bouwwerken al velen geïntrigeerd en geïnspireerd. Zo schreef de schrijver F.B. Hotz het verhaal "Dood weermiddel", over een 19e - eeuwse vestingbouwer die zijn leven wijdt aan het bouwen van een klein fort.

Als het fort na 60 jaar klaar is, moet de vestingbouwer constateren dat zijn werk voor niets is geweest. De moderne wapens hebben het bouwsel militair waardeloos gemaakt.

Dit wrede lot was meer vestingwerken in de Hollandse waterlinie beschoren. En uiteindelijk, toen in mei 1940 de Duitse vliegtuigen onze linies met gemak passeerden, konden ook de laatste nog in werking zijnde verdedigingswerken officieel worden opgedoekt. Een uniek en oer-Hollands verdedigingssysteem was na ruim drie eeuwen definitief buiten werking gesteld.

De Hollandse waterlinie, die loopt vanaf het Muiderslot tot even voorbij Slot Loevestein, vormde in het verleden het hart van de Nederlandse defensie.

In tijden van oorlog werd dit gebied zonder pardon onder water gezet. Op de plaatsen waar het water niet kon komen waren verdedigingswerken gebouwd.

Op deze manier kon een groot gebied door relatief weinig mensen verdedigd worden.

In de loop der eeuwen is de Hollandse waterlinie uitgegroeid tot een bizarre verzameling "dode weermiddelen", militair van geen waarde meer, maar historisch en architectonisch van blijvende betekenis. In totaal gaat het om zo'n 70 vestingwerken. Velen daarvan prijken op de monumentenlijst, sommigen hebben andere bestemmingen gekregen, maar de meeste staan verlaten in het groene landschap.

Minder in het oog springend is het geheime en ingewikkelde netwerk van sluizen, dijken en kanaaltjes dat diende om het terrein onder water te zetten.

Voor bevaring was het water te ondiep, maar doorwaden was evenmin mogelijk.

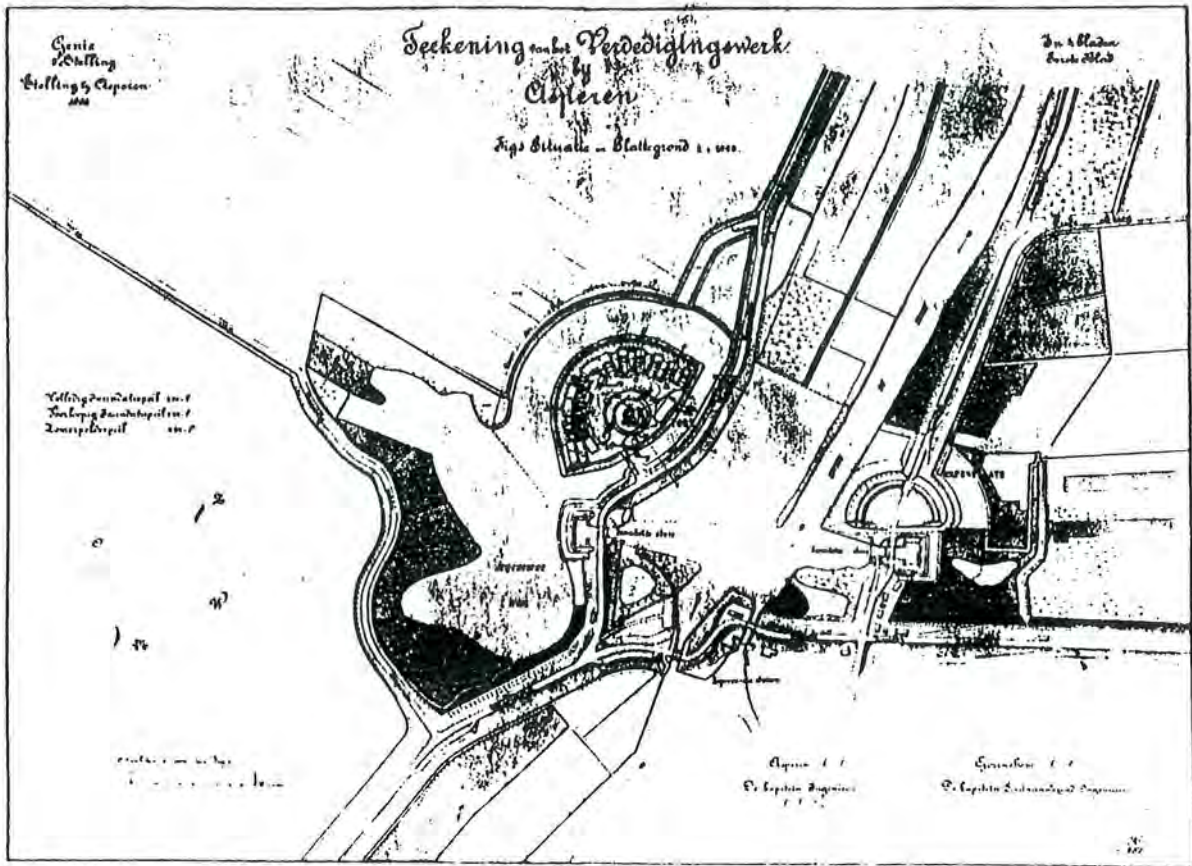
De Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Het succes van de Waterlinie in 1672-'73 deed het bestuur van de Republiek besluiten de linie te verduurzamen en er werd in de 18e eeuw ook hard aan gewerkt en veel uitgebreid.

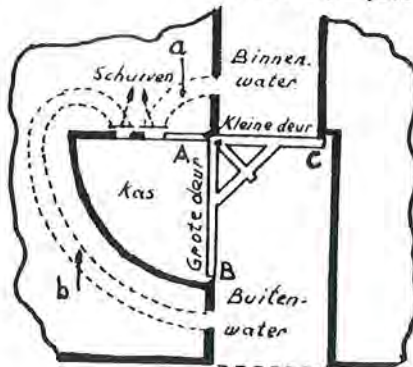
Ook in de 19e eeuw werd de verdediging van Nederland door middel van linies en inundaties verder ontwikkeld. Leidende gedachte hierbij was dat het vitale westelijke deel van ons land, met het bestuurlijke en economische hart, tot het laatst toe verdedigd moest kunnen worden. De Hollandse Waterlinie was hierin van groot belang. Men verlegde de linie oostwaarts, zodat ook de stad Utrecht beschermd werd. Dit nieuwe tracé werd de Nieuwe Hollandse Waterlinie genoemd ter onderscheiding van de oude linie uit 1672.

Een batterij veldartillerie trekt het inundatiegebied binnen.

Het fort bij Asperen

De waaierdeur bestaat uit twee aan elkaar gekoppelde bladen AB en AC, waarvan AB een $\frac{6}{5}$ maal groter oppervlak heeft dan AC. In de sluiswand is een kwartcirkelvormige uitsparing (kas) aangebracht, die door riool a in verbinding staat met het binnenwater en door riool b met het buitenwater. Wanneer het binnenwater lager staat dan het buitenwater en de schuif in riool b open staat en die in riool a is gesloten, zal in de kas het waterniveau gelijk zijn aan dat van het buitenwater. Op AB is de druk aan beide zijden gelijk. AC blijft gesloten door de druk van het hoger staande buitenwater. Sluit men echter riool b en opent men de schuif van riool a, dan zakt het water in de kas tot het niveau van het binnenwater. Het buitenwater oefent op het deurblad AB een grotere druk uit dan op het kleinere blad AC en de waaierdeur zal zich, tegen het hoge buitenwater in, openen.

DE REIS NAAR HEUSDEN op 30 september 1995. Een verslag.

Het regende die dag, een traditie die onze reisjes kenmerkt. Maar eenmaal op weg klaarde de hemel op. Het was droog toen we Heusden-Vesting naderden. Verscholen in het groen.

Bij afwezigheid van Gerrit Streefkerk bleef het excursiewerk voor Al den Oudsten. Bij de stad werd de route even onduidelijk. Er was gelukkig een Turk op de weg die ons naar 'de haven' loodste. Voor een dankwoord was geen gelegenheid want hij tufte direct door in z'n wat oudere wagen. Schitterend.

Wat hebben we die dag veel gezien! *EEN IN OUDE STAAT HERSTELDE VESTINGSTAD*. Zorg werd besteed aan elk huis afzonderlijk. De monumenten op de maquette werden aangewezen. De 16-e eeuwse omwalling met de bolwerken: Hollandia, Oranje, Nassau, Heren, Noord, Zuid, Oost en West. Verder (de resten van) het Kasteel, het Ammunitiehuis, de Vischmarkt en de kerken. Ook de dubbele grachten met de ravelijnen en bastions.

In het duistere verleden van vóór het jaar 1000 behoorde Heusden evenals Vianen en Ameide (met Herlaer) tot het legendarische *TEYSTERBANT*. In 839 werd de stad door de Denen verwoest. In de 11-e eeuw was Heusden er weer, gebouwd rondom een kasteel. Er werd fel om gevochten tussen Holland en Brabant en het had veel te lijden van belegeringen. In 1944 bliezen de Duitsers het stadhuis op, hetgeen de dood betekende van honderden burgers in de schuilkelder daaronder. De restauratie lijkt me een voorbeeld van goed besteed overheidsgeld.

Het werd een interessante wandeling door straten en stegen, langs stadspompen en de resten van het Kasteel. We zagen molens bij de ophaalbrug, de vismarkt (1796), hals-, trap- en klokgevels met kenmerkende pilasters en lijstwerk. Veel bewondering oogstten de gevelstenen 'INT PARADIJS' en 'DIESE VEKREERDE WERRELD'. Dan was er het raadsel van de overhangende gevels. Ergens dook een klokkespel op met bewegende figuren en hierendaar waren er kanonnen.

Koffie met gebak vormde een welkome afwisseling. Ook was er een spreker. Deze toonde zich een trotse restaurateur. Een van z'n verhalen deed me geen goed. "Amerikaanse toeristen worden buiten de vesting gehouden wegens het *"wel kijken maar niet kopen"*. Jammer voor die Yanks. Ze hadden voor de reis gespaard en dan zoiets! Géén stop tussen A'dam en Maastricht!

Later hebben we heerlijk gegeten in een café bij de vismarkt. De bediening was voortreffelijk. Het was heel goed.

Bijzonder mooi was de Grote Kerk. Een gebouw in wit en groen met glinsterend koper en heerlijk licht door de ramen. Een marmeren graftombe als die van *DE HEER RAM*. We herinnerden ons dit monument van vóór 1953 in het koor van de Grote Kerk te Ameide. We speelden er op met Zondagsschool. Bar jammer en vervelend dat het verloren ging.

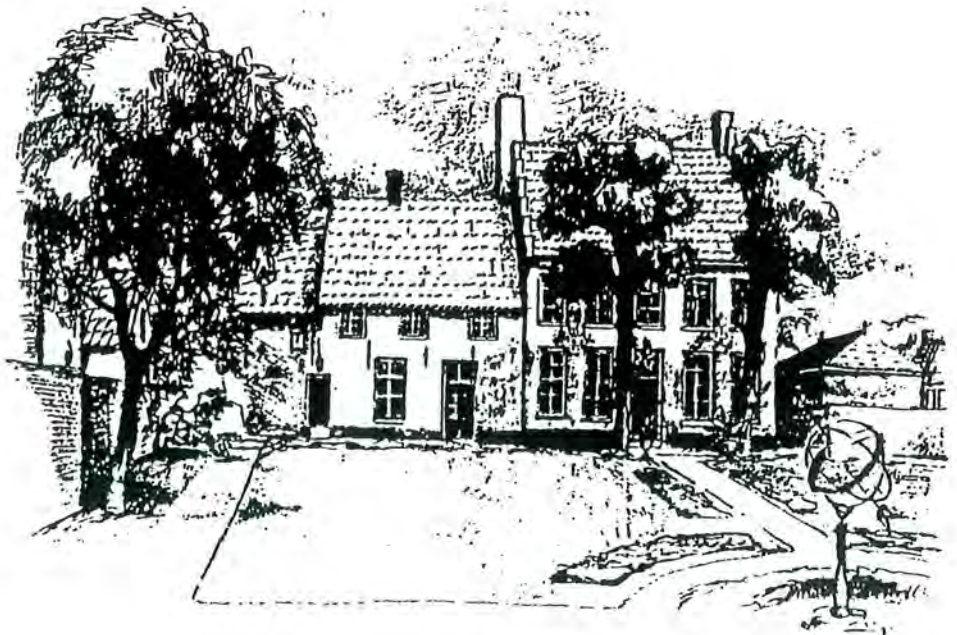
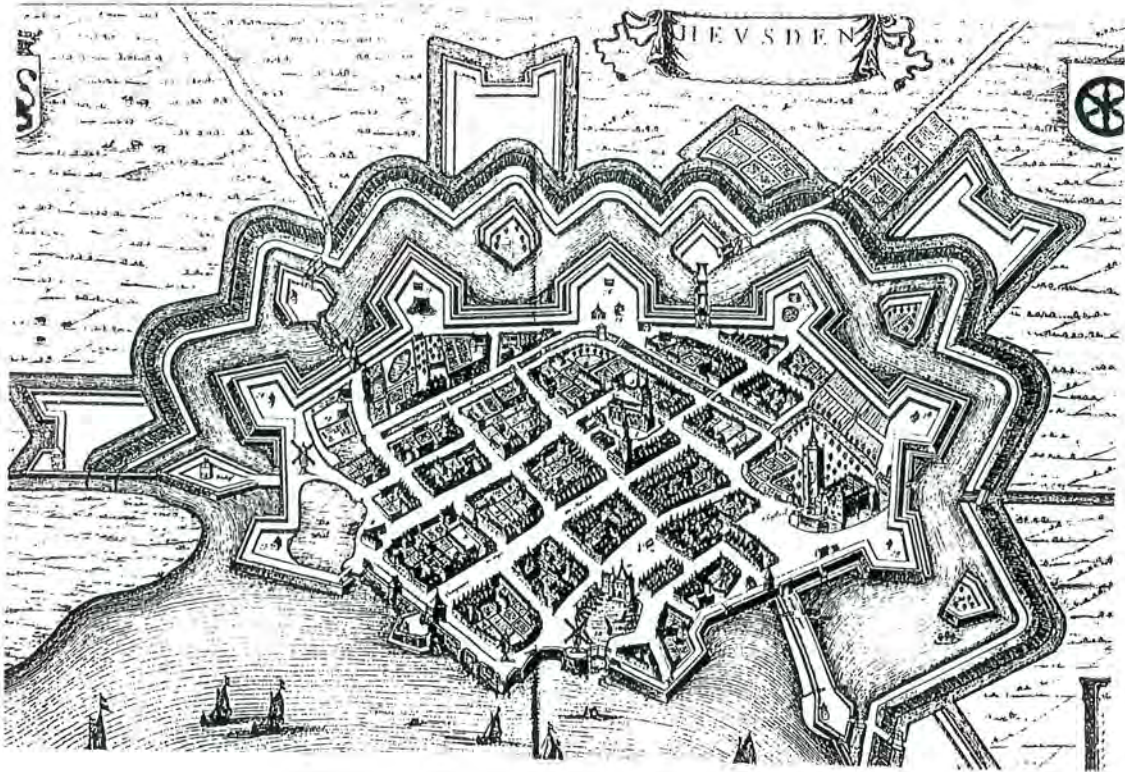
De twintig deelnemers kregen waar voor hun geld. Nog steeds schemeren me de antieke gevels voor ogen. Het was een pracht excursie, perfect voorbereid en geleid. Ik mag dat toch weleens zeggen.

Hierbij:

- 1/ een 16-e eeuwse kaart met o.a. HOESDEN (Heusden) en Ameide.
- 2/ Heusden uit *TOONNEEL DER STEDEN* (1652) van Joan Blaeu.

Haarlem-Ameide, 30 november 1995.

Peet van Toor

OVERIG VERENIGINGSNIEUWS

ABONNEMENT :

De Vereniging is lid geworden van 'Open Monumenten'. Deze instelling maakt zich sterk voor het culturele erfgoed: archeologische objecten, monumentale gebouwen en cultuurlandschappen. Behoud en onderhoud zijn uiteraard belangrijke doelstellingen van de vereniging. Maar ook het 'levend houden', het openstellen van monumenten voor een groot publiek, staat hoog in het vaandel. Ook u kunt lid worden voor f 37, 50 per jaar, zelfs met korting als u A.N.W.B.-lid bent, en ontvangt eveneens het tweemaandelijks tijdschrift 'Open Monument'.

oud-HANDSCHRIFT LEREN LEZEN:

De Historische Vereniging 'Oud-Gorcum' zoekt mensen die zich willen bekwamen in het lezen van oudere handschriften. Bij voldoende deelname wordt ergens in de Alblasserwaard deze cursus gegeven. Het ligt in de bedoeling deze te geven in de periode januari - mei 1996 gedurende acht avonden van twee uur. Wie onder ons belangstelling heeft, melde zich bij ons secretariaat (0183-602535). Kunnen we wellicht het vervoer onderling regelen? Doen toch!

REGIONALE GESCHIEDBEOEFENING ZUID-HOLLAND

Op de dinsdagavonden 23 januari, 6 en 20 februari, 5 en 19 maart geeft Drs. J. Brugman in museum 'De Koperen Knop te Hardinxveld-Giessendam een basiscursus: 'Op zoek naar schatten. Methoden van lokaal en regionaal historisch onderzoek.' Verdere inlichtingen en opgaven bij de projectleider regionale geschiedbeoefening Z.H., de heer J. Brugman, Postbus 448, 2501 Den Haag, tel. 070-3624121, fax 070-3450278.

DE TENTOONSTELLING IN HET MUSEUM CATHARIJNECONVENT TE UTRECHT

Een bezoek aan deze bijzondere tentoonstelling is nog mogelijk tot 28 januari a.s. Deze is gewijd aan Willibrord en het Begin der Nederlanden. Het geeft een goede indruk van de vroegere culturele, religieuze, sociale en politieke ontwikkelingen in ons land. Lees de bijgesloten folder!

STREEKARCHIEF IJSSELMONDE

Deze dienst vraagt ons het bestaan van dit archief onder uw aandacht te brengen. Het is goed te weten dat er op het eiland IJsselmonde een centraal punt bestaat waar men veel over families uit de streek en verre omtrek, tot in onze regio toe, weet. Het adres is Hollands Tuin 77, Postadres Postbus 9544, 3007 AM Rotterdam, tel. 010-4825758.

WAT WIJ VERDER ONTVINGEN :

We kregen van de Voetbalvereniging het jubileumboek 'V.V. Ameide 50 jaar'. Een verzorgde uitgave ruim 70 bladzijden dik, op mooi glimmend papier en een reeks navenant fraaie foto's. Kiekjes van bestuurders, spelers, velden, clubgebouwen, etc. Dit is ook een stukje dorpsgebeuren, cultureel van belang en voor ons als historisch geïnteresseerden best belangrijk. Heel toepasselijk staat op pagina 57 de kop: 'Abraham gezien, maar van geen ophouden weten'. Dat wensen wij u als mede-vereniging toe, van harte gefeliciteerd en bedankt voor dit ons geleverde stuk geschiedenis.

Bijzonder verrast werden we door het grootse boek dat het hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden het licht heeft doen zien onder de naam 'Vergaard bewaard en beheerd' Een bijzonder verzorgd geheel vol magnifiek fotomateriaal, veelal in kleur, afbeeldingen van akten, etc. Zie wat er elders in ons blad over verteld wordt.

De secretaris ontving van een der auteurs, de heer H. Natzijs, een exemplaar van de uitgave: 'Zoete banden die mij binden'. Dit zeer verzorgd uitgegeven boek behandelt op boeiende wijze het gezelschapsleven in de Alblasserwaard. In het deel dat handelt over de negentiende eeuw, zijn 40 pagina's gewijd aan Ameide en Tienhoven. In de volgende aflevering van ons blad hopen we hierop terug te komen en verhalen wij hoe boven de timmerwinkel van Anton Verheij de lessenaar is terug gevonden, die naar alle waarschijnlijkheid indertijd gebruikt is bij de kerkdiensten gehouden in de werkplaats en op de zondagsschool.

Verder werd ons ter hand gesteld een viertal bevrijdingskaarten, drie ansichtkaarten met afbeeldingen van oude vehikels anno 1927 en een luchtfoto van Tienhoven uit 1981 en een wegenkaart van Zederik met omgeving, 1994 en kopieën van watervloeden in de Waard.

Dhr. G.A. Verduin, ons adviserend bestuurslid schonk ons een gereproduceerd lakzegel van Zweder van Beusichem, ridder en eerste kasteelbewoner van Vianen.

Rest ons met dankbaarheid te vermelden dat we van Van Peet en Nel van Toor uit Haarlem - het is al bijna een traditie geworden - een fotoreportage ontvingen van ons bezoek, deze keer aan Heusden, 23 stuks bijzondere momentopnames.

Wist u trouwens dat we in ons bibliotheekje een foto-album hebben, waarin alle tijdens een excursie gemaakte kiekken een plaatsje krijgen. Wij willen deze album vol snapshots tonen op de eerstvolgende jaarvergadering. Kunnen de thuisblijvers zien wat zij zoal gemist hebben.

DE LEDENLIJST

Die lijst kwam in onze kraam van pas op 12 oktober. Toen konden we daaraan toevoegen 3 nieuwe leden, te weten:

E. van der Ham te Rotterdam

K. van der Ham te Meerkerk

W. de Ruijter te Ameide

C. Osseweijer heeft bedankt per 31/12 '95 i.v.m. zijn verhuizing naar Sliedrecht.

BIJ HET SCHEIDEN VAN DE MARKT

Ja, dan blik je terug en maak de balans op. Elk jaar weer een belevenis, die Termeise paardenmarktdag. Die viel dit maal op 12 oktober. De vereniging was opnieuw present met een kraam op de vertrouwde plek voor het Kerkelijk Centrum. Echt iets nieuws hadden wij 'kramers' niet in hun mars. Ons nieuwe boekje, dat over oorlog en bevrijding was in mei reeds gepresenteerd ter gelegenheid van de tentoonstelling in Open Vensters, maar was nog te koop in de kraam. Verder hadden we de kaartenseries en nog de 'grootmoeders' plus de uitgave over de verenigingen. Al met al mogen we in het geheel niet klagen over de baten van die dag. Niet alleen konden we de kas aardig spekken, maar tevens het winstpunt boeken van bekenden en minder bekenden ontmoeten, nieuws-gierigen en mensen die oud-nieuws - ja, in de goede zin des woords - weten op te dissen. Op die wijze is zo'n stalletje een magnifieke gelegenheid om het nuttige met het aangename te verenigen.

Dat aangename wordt ieder jaar weer mede versterkt door de samengedromde kijklustigen en gissers naar de namen en de aard van onze vijf uitgestalde artikelen. "De dingese waore dut keer wel erreg moeilijk", naar het oordeel van een 'raoier', die 't er toch best goed afbracht.

Wat stelden ze voor en waarvoor werden ze gebruikt:

1) een moorijzer. Dit was ondermeer een werktuig dat klompenmakers gebruikten en diende om bomen die in het water lagen, te keren of naar je toe te halen.

2) een paardeslof of -schoen: voorkwam dat de viervoeter wegzakte in de weke bodem, bijvoorbeeld veenbodem of sneeuw. Ook wel als een soort gladloper gebruikt.

3) een tas oftewel uitdeukijzer

4) een leren-vetersnijder

5) een visserstang, die gebruikt werd om loodjes om de vislijn of een zinker te knijpen

Wie zagen het meeste brood in die vage voorwerpen:

Merijn van Mourik, De Kooi 23 in Ameide. Die heeft de boekenbon gekregen.

Een paar eervolle vermeldingen volgen hier:

J. van Toor-Will, R.A. van Amstelstraat 22 te Polsbroek

Jan Age Laroo, Voorstraat 8 in Ameide

A. van der Grijn, Meidoornlaan 49, alhier

Kr. van der Ham, Bordenweg 2 in Meerkerk

De afd. Inkoop van Kon. Woudenberg op de Voorstraat 7

D.W. Hoogstraten, Koningslaan in Bunnik

Bedankt allegaar en -naar we hopen - tot het komende jaar!

Vergaard - bewaard - beheerd

De vereniging is een schitterend boek rijker geworden, getiteld "Vergaard - bewaard - beheerd" en geschreven door A.J. Busch, drs. S van Harten, W.F. Kalkwiek, H.A. de Kok en D.L. van der Kooij. Het is een uniek boek over de rijke cultuurhistorie van het hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden.

Hoewel in het streekblad "Het Kontakt" ook dit boek is besproken, willen wij in ons blad er ook nog eens de aandacht op vestigen, omdat wij als vereniging al diverse lezingen hebben georganiseerd, die het water als onderwerp hadden, en waarvan in dit boek ook weer allerlei aspecten aan de orde komen.

Het boek is uitgegeven door de Stichting Publicaties Cultuurbezit Waterschappen Alblasserwaard en Vijfheerenlanden.

Het boek bevat een geïllustreerde beschrijving van het rijke cultuur- en kunstbezit van het hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, gevestigd te Gorinchem. Ook de geschiedenis van de vroegere waterschappen - de rechtsvoorgangers van het huidige hoogheemraadschap - wordt in vogelvlucht belicht. Die geschiedenis omvat niet alleen de strijd die door de eeuwen heen is gevoerd tegen het water, het gevecht om het behoud van de dijken en kaden door de waterschappen, maar ook hun ontstaan, verdwijnen en opgaan in grotere eenheden.

De unieke kunstcollectie die het hoogheemraad bezit wordt daarmee in een kader geplaatst waarin de kunstvoorwerpen zijn vergaard, bewaard en beheerd.

In het boek neemt de schitterende glazencollectie een prominente plaats in, maar ook de beschrijving en afbeelding van de monumentale gebouwen en hun interieurs, de bodebussen, de drinkspreukboeken en de waterschapskaarten ontbreken niet.

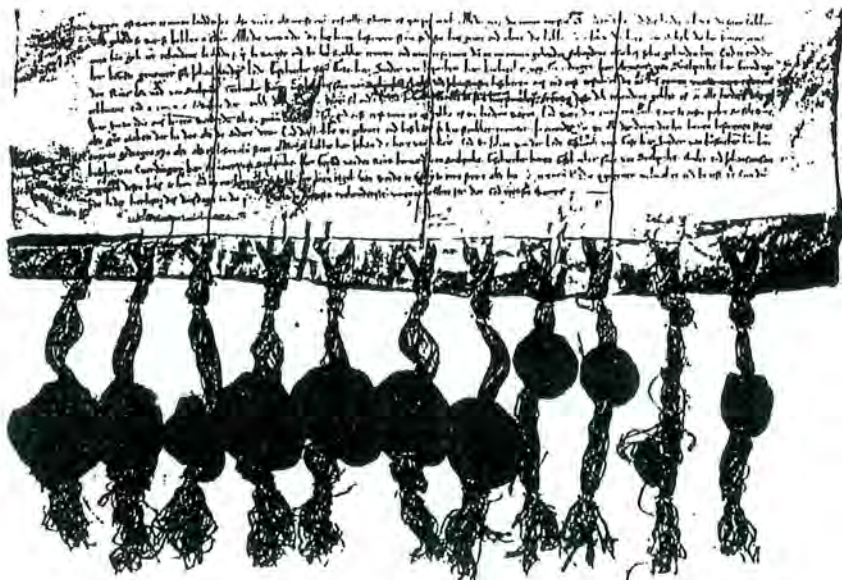
De Alblasserwaard en Vijfheerenlanden, het veenweidegebied omgrensd door Merwede, Noord, Lek, Diefdijk en Linge is in aardrijkskundig opzicht voor een groot deel nog ingericht zoals het aan het eind van de 13e eeuw de ontginners voor ogen stond.

Steden als Gorinchem, Leerdam en Vianen zijn buiten hun wallen gegroeid. Stadjes als Ameide, Asperen, Heukelum en Nieuwpoort zijn minder uitgedijd en hebben hun plattelandskarakter behouden, evenals de dorpen in de binnenwaard. De dorpen met hun lintbebouwing langs de Merwede en Lek zijn expansieve industriekernen geworden en hebben het merendeel van hun bewoners doen neerstrijken op het maaiveld van de polders.

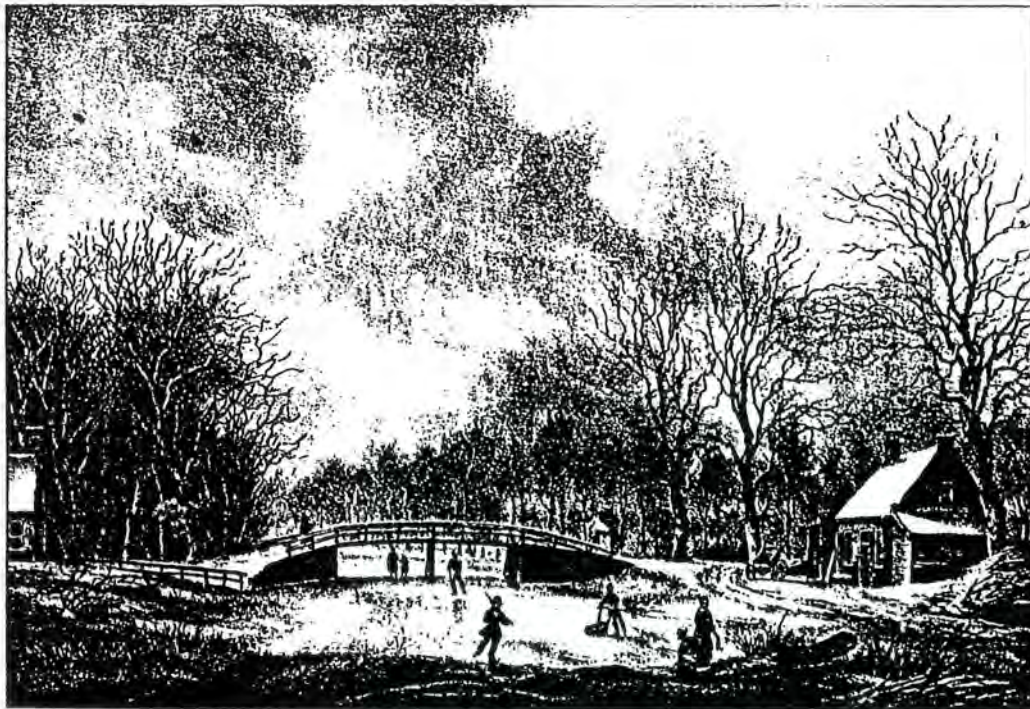
Vanaf de 14e eeuw is de zorg om al deze steden en dorpen in het grote gebied droog te houden toevertrouwd geweest aan polderbesturen en waterschappen en dijkscolleges. Het beheer van dijken en polders is nu in handen van het hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, gevestigd te Gorinchem.

Doch eer het zover was is er veel gebeurd. Er zijn dijken en kaden doorgebroken en weggespoeld, weer opnieuw aangelegd, versterkt en verhoogd. Afwatering is van natuurlijk afvloeien veranderd in een geautomatiseerd bemalingssysteem. Ook op bestuurlijk gebied is er het nodige veranderd, aangepast aan de maatschappelijke opvattingen.

Er is geschiedenis gemaakt. Die geschiedenis is te zien en tastbaar door de bezittingen van het hoogheemraadschap, want veel is bewaard gebleven. Gebouwen, meubelen, archieven, kaarten, maar ook bokalen en drinkspreukboeken. Cultuur- en kunstbezit: waard om te behouden, waard om te beschrijven en waard om te zien.

De zogenoemde "Unie van de Vijf Heren" werd gesloten op 11 april 1284 bij de kerk in Everdingen tussen twee Utrechtse kapittels en een aantal heren met belangen in het gebied tussen de Zederik en Gelfre. Het is een overeenkomst waarbij de bescherming tegen het water en de afwatering van het gebied, dat later de naam Vijfheerenlanden kreeg, werd geregeld. Hoewel in de landstaal geschreven, is de tekst niet altijd even begrijpelijk. De clerken konden zich gemakkelijker in het Latijn uitdrukken. Maar liefst elf edelen bezegelden dit belangrijke document, te beschouwen als het statuut van de Vijfheerenlanden: Jan van Arkel (Land van Arkel), Jan van Ter Leede (Land van Ter Leede), Gijlsbrecht uten Goye (Land van Hagestein), Zweder van Beusichem (Land van Vianen), Hulbert van Everdingen (Land van Everdingen), Arnoud van Schalkwijk, Gerard van den Rine, Bernard en Gijlsbrecht van Schalkwijk en Amells en Jan Samson. In de Vijfheerenlanden waren de dijkzorg en de afwatering aan één bestuur opgedragen. In de Alblasserwaard daarentegen waren de inliggende waterschappen met de afwatering belast. Het dijkscollege van de Alblasserwaard behoorde uitsluitend de dijk

WINTERGEZICHT door P.J. Lutgers (1808 - 1874)

Het bestuur van de Historische Vereniging Ameide en Tienhoven
wenst al haar leden

*Gezegende Feestdagen
en een
Gelukkig Nieuwjaar*

